

II. EGYETEM- ÉS FELSŐOKTATÁSTÖRTÉNET

FABÓ EDIT

A HELY SZELLEMEÉNEK HUMORA (ELTE EGYETEMI KÖNYVTÁR, 1865-1965)

Az alábbi tanulmány a dualizmus kori magyar élclapok karikatúráinak vizsgálatához végzett anyaggyűjtés első eredménye. Kísérlet arra, hogy a nagyon gazdag forrásból egy morzsányit kiemelve, hogyan lehet hasonló témájú paródiák motívumait feltárni.¹

A gyűjtőmunka során előkerült két, szorosan az ELTE Egyetemi Könyvtárral kapcsolatos írásra és másik két – általában a – könyvtárhoz fűződő témájú karikatúrára esett a választás. Így egyrészt tükröződik a Könyvtár gyűjteményének rendkívüli gazdagsága, másrészt az intézményben előforduló élethelyzetek kényszermegoldásait próbálták humorral oldani, ezért az eredeti időhatár a 20. század második harmadáig tolódhatott. Megelevenedett az 1945 utáni korszak szocializmusának első felében virágzó könyvtári humor. Az alább közölt cikkek, kéziratok helyesírása az eredeti maradt, lektorálásuk nélkül is élvezhetőek.

A dolgozat első részében a könyvtári karikatúra a 19. századi intézmény egészét – azt, mint a társadalmi jelenség szintjén megjelenő képződményt – parodizálja. Az Egyetemi Könyvtárban és Levéltárban felkutathatók azok a források, történeti adatok, amelyeknek görbe tükröt állítottak. Izgalmas feladat volt a valós történeti eseményeket, tényeket megfeleltetni az élclap karikatúráinak, valamint a kritika háttérét megvilágítani. A forráskeresés és -értékelés során derült ki, hogy a dualizmus kori Könyvtár történetét feldolgozó munkatársak maguk is kedvelték a humort, vidám jeleneteket írtak. Megváltozott az élcelődés formája és alapja. A dolgozat második fele a 20. századi Könyvtár mikrotörténetét olyan nézőpontból szemléli, amelyre eddig nem volt példa. Az akkori könyvtárosok az intézmény falain belüli hivatali élet visszasságait jellemkomédiákban fogalmazták meg. A karikatúrákat egymás szórakoztatására el is játszották. Természetesen ezek nem

¹ Elméleti alapvetést I. Fabó E.: A reflektív társadalomismeret nyilvánossága In: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei. XI. - Bp.: 2003. – p.: 301-316.

kaptak nagyobb nyilvánosságot, kéziratban maradtak. A vidám versek, jelenetek a létesítmény belső, alulnézeti képét adják, amelyet mindig is – egy viszonylag – zárt közösség alkotott.

Az Egyetemi Könyvtár olvasóterme. (Háry Gyula, 1886)

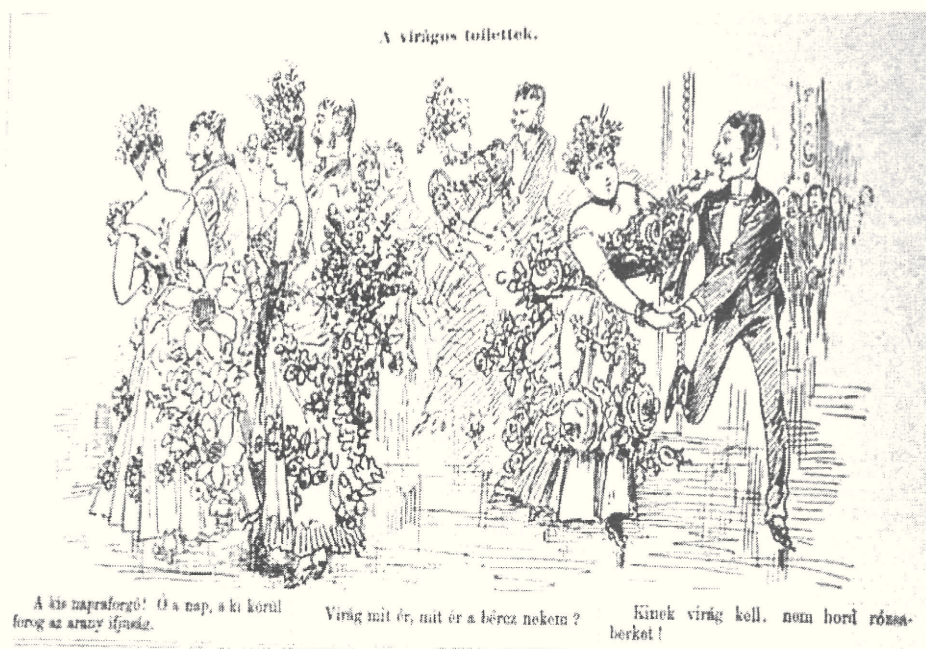
A II. világháború utáni diktatórikus hatalom demagógiája semmilyen kritikát nem engedett meg. Viszont eltúrte a helyi, szűk körű élcelődések szervezettebb formáját, a kabarét. Abban a rendszerben, amely kíméletlensége, ostobasága az emberi szubjektumot és annak értékét minimalizálta, az – 1950-es, 1960-as években – itt dolgozó könyvtárosok, mellőzött tudósok a vidám jelenetek írását, előadását választották, amikor megszervezték a *Műsoros előadóesteket* az

*Egyetemi Könyvtárban.*² A rendezvények segítették a hétköznapi embertelenségét, kilátástalanságát elviselni.

Ameddig 19. századi humor kívülről, olvasói szemszögből ábrázolja az Egyetemi Könyvtárat, addig a 20. századi változata az intézmény belső, zárt világába enged betekintést.

A KARIKATÚRA SAJTÓKÖRNYEZETE

Az 1880-as évekre letisztult a magyar társadalom kritizált problémaköre. Körvonalazódtak a társadalmi szereposztások, kialakultak a polgárosodó közélet megfelelő fórumai. Pártok, egyletek, társaságok, kávéházak, kaszinók, sajtó, színház stb., mind-mind olyan közterek, ahol a különböző érdekérvényesítési lehetőségek nyíltak meg.

² Műsoros előadást az Egyetemi Könyvtárban. Kézirat. G 850. ELTE EK Kézirat- és Ritkaságtár. A forrásra Dr. Knapp Éva hívta fel a figyelmem.

Ekkor kézenfekvő, hogy egy *Borsszem Jankó*beli – a fenti báli jelenet alatt – paródia (1888. 6. számának február 5-i hetedik oldalán) érdekes előadásra invitálta az olvasót: *A magyar Schiller egy kaszinóban*, mely „tragikomédia egy jelenetben”, színhelye „találdkihol”, szereplői pedig a Könyvtáros, a Méltóságos úr, a Szellem és a kórust megtestesítő „többek”. Íme:

„Könyvtárnok

Tess, nagysás, méltsás, exciás urak!
Vagyon szerencsém béjelenteni,
Hogy egy péotaféle jó magyar
– Különben mártírtársam egykoron
Kiss Terézvár Babilon nevű
Egyes rendszerben épült börtönében –
Jelent meg nálam im e felhívással,
Melyben a német nemzet legnagyobb
Demokratája legjobb színműveit
Ajánlja olcsó pénzen hazai nyelvre
Ékes versekben átültetve. – Akkép
Gondolja ő – a jámbor – hogy, ha csak
Egy-egy szivarral támogatja őt
Nagy Széchenyinek minden rang-utódja;
Úgy nemsokára léssen Schillerünk
Nemcsak pinczékben – könyvtárakban is.
Ajánlom mártírtársamat tehát a
Tess, nagysás, méltsás, exciás uraknak.

Méltóságos úr

Tisztelt bizottság! Úgy emlékszem még
Legény koromból, hogy nekünk egészen
Megvannak Schiller minden művei.
Innen hordtam ki én is jó anyám
Komornájának és nővérem
Gouvernante-jának, kik rajongtak érte.
Valamint – négy szem közt mondva –
én meg értők.
És ily versfélét s színművet soh’ sem
Szerettem, még az iskolába’ sem.
Aztán a fordítás! Itt a kaszinó

Mindegyik tagja bírja annyira
Schillernek nyelvét...

Szellem (közbevág)

Fájdalom!

Méltóságos úr

Hogy a
Fordításokra épen nem szorul.
Ki menne tóra vagy patakra,
Hogy szomjuságát oltsa, amidőn
A forrásfejek gyöngye pezsg előtte?

Szellem

Hát Virgilt, Dantét vagy Homért, Horácot
Hogyan olvasta a ki műveik
Forrásfejétől távolabb esik?
Avvagy „Wallenstein” hármasszínművét
– Trilógiának híják németül –
„Az Orleans-i szűz” csodás alakját,
„Tell Vilmost” és „Don Carlost” vagy „Stuart
Máriet” németben állítsák-e a
Magyar nemzetnek színpadára? Vagy
A Kaméliás – már nem Demi-moude –
S a többi gallus, nyelven járja-e?

Könyvtárnok

Nem arról van szó, méltóságos úr,
Hogy a könyvtárnak megrendeljük-e
Schillernek legjobb színi műveit;
Hanem, hogy egy-egy drága cigárót
Gazdálkodjunk meg vagy hat hónapon át
S az árát adjuk annak, a ki a
Nagy német költőt jó Árpád apánk
És Pázmány nyelvén megszólaltatá.
Nem ajándokul adjuk azt neki,

Kapunk azért szép csinos könyveket
Egy-egy könyv s egy-egy úri cigáró!

Méltóságos úr

Ugyan könyörgök! – Nem fogy el csodám,
Hogy lelkesülhet a könyvtárnok úr
Egy rossz poéta kölcsön-üzletéért?
Ki olvas immár mostan könyveket
Kivéve még a kis diákokat;
Mert a nagyobbak a könyvüket lapokra
Szétszedve hordják mellényök zsebében
Az iskolába, míg a jobb kezükkel
Szivarkát, avvagy négyest hordogatnak
Szájukba', baljuk a kabát zsebében.
Ki érne rá most a könyv-olvasásra?
Mióta száz meg száz hírlap érdekesné,
Vonzóbbnál vonzóbb közleményeket
Tálal fel napról napra oly üdén,
Hogy szinte párolg rajt a nyomda-festék.
S ha már nem olvas könyvet senki sem,
Mi végre – kérdem – könyvtárt tartani?
És a könyvekre pénzt pazarlani?
Én a könyvtárnok úr ajánlatát
El nem fogadván, indítványozom:
Fejezzük be e tárgyban a vitát!

Többen

Éljen! fejezzük bé s menjünk tovább.

Szellem

Szegény poéta!! hát eredj te is,
Eredj az úri kör szolgálóihoz,
Kik felében-harmadában elszítt
Áros cigárók végit összegyűjtik.
Talán juttatnak abból neked is,
A mit jó kedvvel elbagózhatol, vagy
Apróra vágva elpipázhatod.

Mulathatsz Schiller művein tovább –
Vagy nyöghetd míg élsz, ha kinyomtatod.”

A paródia szignált szerzője: Kárpáti Czimbalmos három fontos lábjegyzetet fűzött művéhez.³ Ezekből megtudható, hogy a katonák akkoriban egymás közt a Pavilont Babilonnak nevezték, és a diákok szívták a legolcsóbb négyes szivart, s a tanárok beérték a két krajcáros dohányáruval, illetve a Schiller-művek egy Tomor nevű, nehéz sorsú fordítóra utalnak. A lelkes műfordító hiába kapta meg a Kisfaludy Társaság dicséretét, művét mégis csak saját költségén tudta kiadni. Az alkalmi jelenet írója, Tomor Ferenc felfedte magát a hivatkozásban, álnevét egy korábbi verses kötetének címéből kölcsönözte. A jelenet több kérdést fogalmazott meg. A dualizmus idején a századvégi fővárosban még nagy számban ismerték a német nyelvet, hiszen – többek között – képes volt eltartani a német nyelvű sajtót. A kifogásolt műpártolás nem gátolta, csupán késleltette az irodalmi művek megjelentetését. Érdeemes belelapozni a paródiát megelőző korabeli sajtóba, hogy milyen események voltak hírértékűek, azaz mi foglalkoztathatta akkor a közvéleményt.

A *Fővárosi Lapok*, a *Pesti Napló*⁴ és a *Nemzet*⁵ 1888. évi januári és február eleji számaiban a fenti paródiához kötődő laponként ismétlődő, három hírcsokor található. Az első egy Schiller-elemzés felolvasóestjéről, a második a budapesti kaszinó közgyűlésekről, a harmadik az Egyetemi Könyvtárbeli olvasói szokásról adott hírt. Mindháromról a *Fővárosi Lapok* „Fővárosi hírek” rovatában tudósított a legrészletesebben, így az alábbi közlések onnan származnak:

„***Felolvasások.** A filológiai társaság holnap, szerdán, délután 5 órakor az akadémia palotájában felolvasó ülést tart. Tárgyai: Schiller >>Demetrius<<-a, Timár Páltól; és >>Aesthetikai törekvések Magyarországon 1772-1817-ben<<, Radnai Rezsőtől. A felolvasásokat követően választmányi zárt ülést tart.”⁶

Majd két nappal később a hír bővült:

³ Borsszem Jankó. 1888. 6. sz. febr. 5. 7. p.

⁴ Pesti Napló, Esti kiadás. 1888. 39. évf., 30. sz. jan. 30. - p.: 2.

⁵ Nemzet., Esti kiadás, 1944.(27.) sz., 1888. jan. 27. - p.: 2., 1951.(34.) sz., 1888. febr. 3. - p.: 2.

⁶ Fővárosi Lapok, 1888. 25. évf., 31. sz., jan. 31. - p.: 223.

„***A filológiai társaság** tegnap délután P. Thewrewk Emil elnöklete alatt felolvasó ülést tartott. Timár Pál a Schiller Demetriusát vette kritikai boncolgatás alá, utána pedig Radnai Rezső olvasott föl tanulmányt >>Aesthetikai törekvések Magyarországon<< címmel. Dr. Pecz Vilmos titkár jelentése szerint a társaságba 27 új tag lépett be. Örömmel vették tudomásul, hogy József főherceg, a kit a mult nagygyűlésen tiszteletbeli taggá választottak, a társulat alapítói közé lépett.⁷

***Három kaszinó** tartott tegnap közgyűlést a fővárosban. A n e m z e t i k a s z i n ó közgyűlésén hg. Odescalchi Gyula elnökölt. A titkári jelentés a tagok számának növekvését konstataálta. A bevételek a mult évben 127,480 frt 50 krra, a kiadások 109,217 frt 56 krajcár-ra rugtak. A pénztári maradvány 15,262 frt 94 kr. Végül a választásokat ejtették meg. A Széchenyi-lakomát február 5-én tartják s ünnepi beszédet gr. Károlyi István mond. Az o r s z á g o s k a s z i n ó közgyűlése Ghyczy Béla altábornagy elnöklete alatt folyt le. A tagok sorában tavaly több változás történt, részint tagok belépése, részint tagok kilépése által. A mult évi bevételek 49,174 frt 98 krt, a kiadások 45,409 frt 97 krt tettek. Az egylet pénzkészlete a mult év végén 13,591 frtra emelkedett. Az idei költség-előirányzatot 42,570 frt bevétellel és 40,713 frt kiadással állapíták meg. Végül tisztújítás következett. A l i p ó t v á r o s i k a s z i - n ó Falk Miksa elnöklete alatt tartotta meg közgyűlését. A kaszinó tagjainak száma 317-re emelkedett s anyagi körülményei is oly kedvezőek, hogy az alakulás céljaira felvett 7000 frt kölcsönt végleg törlesztheti. A tavalyi bevétel 15,418 frt, a kiadás 12,015 frt volt. A gyűlésen csak a vigalmi bizottságnak tettek soron kívül egy kis szemrehányást, mivel a multságok rendezéséről nem gondoskodott. Itt is a választmány megújításával végződött a közgyűlés.⁸

***Mit olvasnak a könyvtárban.** Az egyetemi könyvtár januártól kezdve a helyben használt művekről szakok szerinti statisztikai kimutatást vezet, mely hű képét

⁷ FL., 1888. 25. évf., 33. sz., febr. 2. - p.: 238-239.

⁸ FL., 1888. 25. évf. 30. sz., jan. 30. - p.: 217.

mutatja az olvasó közönség szakigényeinek. E szerint a mult hóban 3107 helybeli olvasó 3496 művet használt, mely utóbbi szám a kilenc főszak közt következőleg oszlik meg: 26 hittudományi, 615 jogtudományi, 161 államtudományi, 749 orvostudományi, 385 matematikai és természettudományi, 124 filozófiai, aesthetikai és pedagógiai, 342 történelmi és földrajzi, 675 filológiai és literaturai, végül 420 enciklopaediai mű. Házon kívül 153 kölcsönző 371 művet használt.”⁹

A fentiek alapján elképzelhető, hogy – hír szintjét meghaladó módon – az 1880-as évek végén, Budapest élénk társasági életében aktuális téma volt Schiller munkássága, a különböző kaszinók éves zárszámadása, és az Egyetemi Könyvtár látogatottsága. Ha a megidézett kaszinók egyike megróhatta vígalmi bizottságát, mert nem tett eleget feladatának, akkor bizony jogosnak tekinthető Tomor Ferencnek az úri réteget ért fricskája. Viszont a Könyvtár adataiból az is érzékelhető, hogy 1888. januárjában mekkora volt a szépirodalom iránti igény, mindamellett, hogy a műfaj valóban tekintélyes mértékben reprezentálódott a korabeli sajtóban (l. 1. táblázat).

⁹ FL., 1888. 25. évf., 36. sz., febr. 5. - p.: 259.

1. táblázat

Szakok	Művek	%-os megoszlás
Hittudomány	26	0,74
Jogtudomány	615	17,73
Államtudomány	161	4,60
Orvostudomány	749	21,41
Matematika és Természettudomány	385	11,00
Filozófia, esztétika és pedagógia	124	3,54
Történelem és Földrajz	342	9,77
Filológia és Literatúra	675	19,30
Enciklopédia	420	12,01
Összesen	3497 [!]	100

A nyelvészet és irodalom szakja összemosódik, ezért csak feltételezhető, hogy körülbelül 10 % feletti arányban olvastak szépirodalmat. (A sajtóban szereplő könyvtári részadatok egy számmal többet tesznek ki az összesben közreadott értéknél.) A 19. század végi magyar társadalom olvasói érdeklődését jobban árnyalja, ha felmérhetőek a más ismeretágakat tartalmazó kiadványok kínálata, kereslete. Ehhez ad támpontot Gerő Lajos 1889-es kiadói statisztikája (1. 2. táblázat).¹⁰ A kimutatás szerint a szépirodalom részesedése 12-13 %. Önálló kategóriát kapott az alig 1 %-os ifjúsági irodalom, és jelentősek az egynegyed részt maghaladó pedagógiai kiadványok. Rendkívül nagy a szórás a tudományos és ismeretterjesztő szakirodalomban, ahol az évkönyvek és címtáraké a vezető hely, de kiemelkednek még a vallási, a jogi, a közigazgatási, a történelmi, az életrajzi, társadalomtudományi, közgazdasági, politikai, statisztikai és természettudományi jellegű művek. A táblázatból jól tükröződik, a Nyugathoz felzárkózó, polgárosodó magyar társadalom mely területek szakismereteire támaszkodott mindennapjaiban. Az 1880-as évek hétköznapijaiban nem feltétlen hiányzott Schiller műveinek magyar fordítása. Szükségszerű

¹⁰ Idézi Kovács Máté: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. - Bp.: Gondolat, 1970. - p.: 91.

volt, hogy a fordítónak végül magának kellett gondoskodnia munkájának kiadásáról, amelyet így is hat évvel később, 1894-ben valósíthatott meg.

2. táblázat

Szakok	Szakok alosztása	Művek	%-os megoszlás
Tudományos, ismeretterjesztő és szakmai			
	enciklopédia	3	0,12
	évkönyv, címtár	209	8,79
	vegyes	71	2,98
	filozófia	6	0,25
	vallás	178	7,49
	társadalomtudomány, politika, közgazdaság, statisztika	90	3,78
	jog, közigazgatás	149	6,27
	nyelvtudomány	72	3,03
	irodalomtudomány	48	2,02
	művészet	67	2,81
	történelem, életrajz	159	6,69
	földrajz, térkép	47	1,97
	hadászat	26	1,09
	matematika	36	1,51
	természettudomány	90	3,78
	orvostudomány	56	2,35
	mező-, erdőgazdaság	66	2,77
	ipar, kereskedelem	58	2,44
Szépirodalom		299	12,58
Ifjúsági irodalom		23	0,96
Nevelés, tankönyv		632	26,59
Összesen		2376	100

A 19. SZÁZAD KARIKÍROZOTT EGYETEMI KÖNYVTÁRA

A 19. SZÁZAD KARIKÍROZOTT EGYETEMI KÖNYVTÁRA

A dualizmus kori Budapest három nagy nyilvános könyvtárral bírt: a múzeumival, az akadémiaival és az egyetemivel. A fővárosi könyvtárügy két alkalommal került terítékre a *Borsszem Jankó*-ban. Mindkétszer 1874-ben és 1876-ban, sem előbb, sem később nem fordult elő sem az adott, sem más élclapban. A paródiák szerzősége kérdéses, viszont annyi bizonyos, hogy jól ismerte az akkori könyvtári viszonyokat.

Horvát Árpád 1867 áprilisától volt az Egyetemi Könyvtár őre, majd 1874 januárjától 1876 decemberéig volt annak igazgatója. 1875-ben költözött a könyvtár új épületbe, ez év végén az olvasótermi kézikönyvtár nyomtatott katalógusa elkészítésének módjában szembekerült az egyetem vezetésével. Ez a munka Szinnyei Józsefre hárult. A vitában az igazgató és a kultuszminiszter ellentéte tovább mélyült, amelyben a döntőbírók Pulszky Ferenc, az országos gyűjtemények, könyvtárak és múzeumok felügyelője, illetve Fraknói Vilmos múzeumi könyvtáros lettek. Horvát Árpád alulmaradt, ezért megromlott egészségi állapotára, egyetemi tanári elfoglaltságaira hivatkozva lemondott igazgatói tisztéről.¹¹ Az 1874 és 1876 közti időszakban Horvát nem volt a helyzet ura, a Könyvtár igazgatása csak bosszúságot jelentett számára. Szinnyeinek is kellemetlen volt ez a néhány év, mert rátermettsége miatt vele végeztették el a – feletteséhez tartozó – feladatokat. Tudását diplomájának hiányában nem tudták előléptetéssel elismerni. Horvát munkássága nem valószínűsíthető könnyed élclapi kitérőt, Szinnyei publikált ugyan irodalmi lapokban, de nem tudni, hogy elmerészkedett-e az élclapok szerkesztőségeibe.¹² Az egyik írás aláírója „Horváth Álmos”, a másik paródia szerzője viszont Pulszky Ferencről határolódik el. Az alábbiakban ez utóbbi olvasható:

¹¹ Tóth András – Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár története. - Bp.: EK., 1982. - p.: 259-265.,

Vértesy Miklós: Szinnyei József és Horvát Árpád. In: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei. I. - Bp.: 1962. - p.: 97-104.

¹² Egy adomázó irodalmi forrás szerzője, a két egykori rivális mindennapos riposztjainak felidézésekor a parodizált szabályzatot – tévesen – Horvátnak tulajdonítja, mintha az az igazgató szórszálhasogató egyéniségének, s egész ténykedésének kifigurázása lenne, holott „csak” az aláírás utal a könyvtárvezetőre. Érdemes lenne alaposabban megvizsgálni a két ellenfél érveit, motivációit, hiszen lehet, hogy revideálásra szorulnak a Horvátot elmarasztaló kritikák. (I. Kenyeres Ágnes: Egy könyvtár hétköznapijai. - Bp.: Szépirodalmi Kk., 1985. - p.: 118-119.)

„Budapest könyvtáraiból”¹³
(Nem Pulszky Ferencztől)

A könyvtárak bőségének szüksége Budapesten ép oly érezhető, mint azok szükségének bősége. Különösen áll ez a nyilvános könyvtárakról, mert ami a magánkönyvtárakat illeti, azokról szintén áll. Egyáltalában nyilvános könyvtáraink magánkönyvtárainktól abban különböznek, hogy amazokba sokan nem járnak, emezekbe pedig tulajdonosuk nem jár.

Nyilvános könyvtáraink a következők:

1. A muzeum könyvtára. Barna-féle berendezésű, mely igen tartós szín és könnyen tisztogatható. Mióta Xantus János a könyvtárnok, igen jó karban van, mert a ki a bogarakhoz ért, ért a könyvekhez is, t. i. a szút, molyt stb. mind kibogarásván a könyvekből, ezek jó karban maradását garantirozza. Jelenleg kísérletek tételnek, vajjon nem jobb-e a könyveket is gombtűre szurva őrizni; az ebbéli eredmények eddig igen kielégítőek. Igen bő e könyvtár a xanthológiákban; de előfordul a „Mátrai vadászok” című szindarab is, notabene könyvészeti ritkaságot képez, az egyetlen példány lévén, melyek czime így van nyomtatva: „A M á t r a y-vadászok” – Gábor bácsi nagy szomorúságára és nyugdíjazására. Igen erős oldalát képezik e könyvtárnak a gomblyukak is, melyekben a b e t ű z é s t nagyban gyakorolják, t. i. az ordók betűzését. Nemkülönben kiemelendő az igen jól képviselt finn irodalom (derék finnistánk Barna Nándor igyekezete folytán), például: Ossian „Finngáj”-ja, Finnciczky által fordított orosz népdalok; a finnek kalevallásos irodalma finn és parafinn nyelvtanok stb. nagy választékban.

2. Az egyetemi könyvtár. Igen erős a Horváth Árpád-kori nyomtatványokban. Ezeknek osztálya a legnagyobb bőrkereskedés Budapesten, tömérdek borju-, disznó- és kutyabőrt tartalmazván. A Hungaricák nagy halmazából különösen kiemelhetjük: az Á l m o s – k ö n y

¹³ Borsszem Jankó, 1874. 362. sz., dec. 6. - p.: 9.

v e t, mely Álmos vezérünk viselt és viseletlen dolgait tárgyalja; T a t á r P é t e r vegyes munkáit, mely a tatárjárásokról szóló legrégibb történelmi forrás; S a n c t a H i l a r i a apácza életrajzát számos konyha-reczipével, mely a híres S a i n t H i l a i r e apácza 8-ik századbéli latin szakácskönyvének francia fordítása magyar nyelven; a „B o r s s z e m J a n k ó” 25-ik évfolyamát, mely csak 17 év múlva fog megjelenni, tehát legnevezetesebb irodalmi régiségeink közé tartozik; azután válogatott magyar nyelvemlékeket, melyek a könyvtári személyzet többrendbeli villás reggelijéről maradtak fenn a sarokbasöprés bibliographicus mivelete folytán; „isa por es chomuv uogmuc” legrégibb kiadását, és pedig a „chomuv” a kemenczében, a „por” kiadását pedig mindenütt őriztetvén; B a l a s s a B á l i n t válogatott sebészeti operációit négyrimű Sándoros versekbe foglalva és angol flastromra nyomtatva (unicum) stb. A tömérdek nagybecsű incunábulák közül megemlítjük: a budai lóvasut bárczáinak nagy gyűjteményét; egy 3 krajczáros levél bélyeget 1874-ből (a gummi-nyomtatás egy ritka példányát); Horváth Árpádkori fidibuszmardaványokat, melyeken még az ősmagyar írás tanulmányozható, stb. – E könyvtár valamennyi közt a leglátogatottabb, mert 1874-ben 317 patkány, 426 egér, 17 bőregér, 204 pók és mintegy másfél millió légy látogatta. Jan. 15-kén meg farkasvadászat volt a hátsó terem ismeretes farkasordítójában.

3. Az akadémiai könyvtár Ez valamennyi közt a legdiszesebb. Szép bronz-oszlopai vannak vasból; márványfalainak gipszpompájában az összes modern tudomány tükröződik. Egyáltalán mondhatni, hogy ez a legujabb tudományosság dicső temploma, az emberi szellem minden haladásainak múzeuma. Mint ilyen természetes, hogy kizárólag a magyar tud. akadémia kiadványaiból és tagjainak műveiből kell állania. Ezeknek legbecsesbjeit is egyenkint megemlitenünk lehetetlen, mindazonáltal emeljük ki a következőket: A k i n Károly összegyűjtött bibliophilippikái az akadémia ellen (13 folians zsebkiadásban, igen vastag bőrben); H a b e r e r n Jonathán bölcséleti rendszere, ógöröggre fordítva

Aristoteles l. tag által; F o g a r a s i nagy magyar szótára mongol nyelven, kék czuczorpapir borítékban; M á j d i n g e r Venczel válogatott legujabb ókori adomái, okiratokkal; B a r a b á s Miklós l. tag láttávtatának „hibaigazításai” (nem a szerzőtől); G y u l a i Pál titkár „folyó ügyek” czimű periodicusan megjelenő forrásmunkája; S z á s z Károly ref. imádságos könyvének elemi számtana, ternoéni C s á k Máté által eszközölt műfordításban stb. stb. Mindezen fontos munkák csaknem hetenkint használatnak megtörölgetni-való gyanánt, ami a könyvtári szolgák tudományos képzettségére nagy hatással van. Még fontosabb tudományos munkálat tán még e könyvtár lajstromozása, mely már 1848 óta folyik és legfőlebb 250 esztendő múlva lesz befejezve. Ezen időszakra Hunfalvy Pál és Budenz József jeles tudósainkkal köttetett meg a szerződés, kik akkorra az egész munkát bevégezni kötelesek. Éljenek!

A budapesti magán-könyvtárak közül megemlíthetjük a következőket:

1. Titán Laczi könyvtára. Áll ezen ünnepekt költő költemény-füzéreiből = 30.000 példány. (Fájdalom sok közte wasserflekkes.)

2. Az országház könyvtára. Csupa igen fontos könyv, legalább is tizfontos mindegyik.

3. Ghyczy Kálmán könyvtára. Legnagyobb, pedig csak egy könyvből áll, – de ezt maga vezeti.

4. Gr. Andrássy Gyula vörös könyvtára. Nem eléggé nemzeti színű, hogy fehér lapjain zöld sürgönyök legyenek. Inkább kissé szintelen.

S a többi.

E magán-könyvtárak látogatását azonban csak csendélet-festőinknek ajánlhatjuk.”

A másik paródia az Egyetemi Könyvtár olvasótermi szabályzatát karikatúrázta ki. A regula alapja a Toldy Ferenc által körültekintően kidolgozott 99 §-os szervezeti és működési szabályzat, amelynek VI. fejezete (57-77. §) szól *A könyvtár közhasználatáról*.¹⁴ A 72. § olyan részletekre is kiterjed, mint amely szerint „Az olvasó teremben

¹⁴ 19/F Vegyes iratok. Könyvtári utasítások, 1848. ELTE Egyetemi Levéltár

kiszolgáltatott könyvekről egy Olvasó-Napló vezetetik, melynek rovatai az illető nap feljegyzése után a következők: a) Olvasó elő- s vezetékneve; b) tanosztálya vagy [a nem tanulóknál] egyéb állása; c) a kiadott munka vagy munkák címe s kötete; d) a kiadott kötetek száma; e) visszaadás: ha van, észrevétellel. Az olvasó maga tölti be a rovatokat, hol szükséges egy könyvtárist utasítása mellett. Kitünőbb személyek helyett a tiszttöltő tölti be a rovatokat.”, vagy a 75. §: „Az olvasó-orák alatt a könyvtári személyzet közül legalább egy egyednek kell mindenik teremben mindenkor jelen lenni.” Az olvasóterem használatának 12 §-os rendjét 1875-ig láthatta kifüggesztve az egykori látogató. A következőkben egymás után, egymást váltogatva olvasható az eredeti szöveg (kurzívval)¹⁵ és annak átköltött változata¹⁶:

„Olvasóteremi szabályok.

Házi rend
az egyetemi könyvtár olvasótermében

1. §.

A magyar királyi egyetemi könyvtár olvasóterme nyitva áll naponként dél előtt 9-től 12-ig; délután 2-től 4-ig. Kivételnek az egyházi ünnepek, vasárnapok és hétfők, december 24. és 31-dike, húshagyó kedd, a nagy hét (húsvét-keddig bezárólag), Ő Felsége születése napja, úgy a tanév-végi közvizsgálati hónap, mely időkben az olvasóterem zárva marad.

I.

Minthogy integritás nélkül Cicero >de officiis< című munkája szerint jellem nem képzelhető az új terem tudományos jelleme tekintetéből különösen annak integritása lesz megóvandó, mire nézve:

2. §.

Ki a királyi egyetemi könyvtárat használni kívánja, az olvasóteremben megjelenén, mindenek előtt beírja könyvek kiadásával megbízott könyvtárist asztalán levő olvasó-napló illető rovataiba nevét, állapotját, kiadott könyvek számát, úgy a visszaadást.

¹⁵ Uo.

¹⁶ BJ., 1876. 430. sz., ápr. 2.

II.

a terem minden néven nevezendő koptatása már azért is tiltatik, mert kopt nyelv a m. kir. tud. egyetem tantárgyai közé nem tartozik.

3. §.

Az olvasóteremben mindennemű, de különösen képes munkákat és kéziratokat használó olvasók részére külön asztalok vannak; s könyvek, kéziratok és képes munkák csak addig adatnak ki, míg e külön helyek elfoglalva nincsenek; minthogy a szükséges felügyelés és ellenőrzés tekintetéből állva olvasni nem engedtetik meg.

III.

Nevezetesen tilos a székeknek nadrág-csusztatás által való tönkre surolása (Galenus II. 13 de fictionis effects), a köpködés (Hippocrates III. 5 de sputorum natura) s a mély lélekzés, mely által (Hero Alexandrinus V. 14 vires aerostatici) a terem bel-levegője megritkittatván, a küllevegő nyomása a falakra tetemesen növekszik s ez utóbbiak szilárdságát kompromittálja.

4. §.

A könyvtárnak az olvasóterembeni használása, a munkák mineműségét tekintve, korlátozva nincsen, úgy hogy mindennek, ki azokkal élni képes, oly munkák is kiadhatnak, melyeknek hazára kikölcsönzése tilos; az utóbbiak tekintetében feltétlen, hogy az olvasó az igazgató vagy örök előtt magát bemutatja, s a használat célját kijelenti; megjegyezvén különösen:

IV.

Az olvasó anyag rendben tartása tekintetéből (Cic >ordo anime< etc.) a könyvek csak elülről hátra, de hátulról előre nem olvashatnak.

a) hogy oly munkák, melyek csak az érettebb korúak által kár nélkül forgathatók, ifjabb, vagy kevesebbé mívelt olvasónak ki ne adassanak, hanem figyelmök hozzájuk illőbb, hasznos és tanulságos munkákra irányoztassék; b) hogy mulattató könyvek, valamint kéziratok is, csak bevallott tudományos célra közölhetők.

5. §.

Az olvasóteremben rendszerint csak egy kötet adatik ki olvasás végett egyszerre. Hol azonban valamely munka helyes használása vagy

több részek, vagy segédkönyvek, például: szótárak, nyelvtanok, magyarázó és felüő munkák, atlaszok stb használasát is kíváná, ilyek is mellé adathatnak.

V.

A csend őntartása végett, mint Erdélyben, ugy itt is csendőrség állittatik föl, melynek kötelessége arra figyelni, hogy:

- a) Ovidius Nasonál egyéb orr ne fuvassék,
- b) köhögni mindenki az ajtó elé menjen, (>Janua patet<: Plin.)
- c) beszédes talpu csizma (>Caligula ita locutus<: Seuton.) előbb az ambituson (>ambitus longus<: Vitruc.) kibeszélje magát, csak azután jőjjön be,
- d) hogy csendzavaró fölkiátó jelekkel ellátott könyvek az olvasó-terembe ne kerüljenek.

6. §.

Hasonlókép megengedtetik, hogy azon egy nap egymás után több különböző munkák is kiszolgáltassanak valamely olvasónak. Ha mindazonáltal a kívánatok tökéletes tervetlenséget és pusztá kapkodást árulnának el, a könyvtártiszt fel van jogosítva vagy alkalmas utasítást adni, vagy az ily követeléseket vissza is igazítani.

VI.

Minthogy a könyvtár kiválólag hazai természetű, a külföldet benne emlegetni is tilos, kivéve indirekt módon, például: Nantes városát így: >Rari n a n t e s in gurgite vasto< (Virg. Aeneis), vagy W a l e s herczegséget ekképen: >Si v a l e s bene est, ego quidem valeo< (Cic. epistolae.)

7. §

Az olvasás végett közlött bármely munkákból a kiírás és kivonatok készítése, úgy rajzoknak szabad kézzel másolása is, minden megszorítás nélkül szabad.

VII.

Nő személyeknek az olvasóteremben csak ugy van helyük, ha Lotz által al fresco a pflafondra pingáltatják magukat a többi közé.

8. §.

Kivonatok, másolások s megjegyzések tételére az olvasó maga köteles papirost hozni magával. E mellett azonban a legnagyobb vigyázat és tisztaság ajánltatik, nehogy a könyveken, rajzokon, abroszokon akár tintafolt, akár egyéb sérelem ejtessék. Viasszal vagy olajjal itatott papiroson át rajzolás, továbbá javítások és jegyzéseknek, hacsak ónnal is, könyvekbe írása, levelek behajtása, végre könyveknek alátételül használása szigorúan tiltatik.

VIII.

A f e n n s z ó v a l (voce fennica) folytatott olvasás csak Helsingforsban megjelent könyvekből engedhető meg.

9. §.

Ha az olvasó valamely munkán sérelmet ejtene, a kár teljes megtérítésével köteles; s mielőtt ezt teljesítené, a könyvtár használatával nem élhet.

IX.

A használatban levő könyveket egészen kiolvasni nem szabad, hanem még a következők számára is kell bennök hagyni valamit.

10. §.

Tanítók- s más tudományos férfiakkal, sőt felsőbb tanosztályi mívelt ifjakkal a címtárak is közöltethetnek, azok kivételével, melyek kizárólag a könyvtár kezelésére szolgálnak.

X.

Szótárak ki nem adatnak, mert a meglevők már ugyis ki vannak adva illető kiadóik által; az egyetemi könyvtár pedig könyvárusi üzletekkel nem foglalkozhatik.

11. §.

Az olvasóteremben a leg-nagyobb csend követeltetik; minél fogva nem csak egymás közt, de még a tisztekkal is a fennhangon szólás, úgy minden másnemű háborgatás tilos.

XI.

Az illedelmes magaviselet érdekében az olvasók fölkéretnek, hogy ne verekedjenek és ne szidják egymást, kivéve ha ez klasszikus módon történhetik; például igenis megengedhető az ilyen szidalom: >M a k r a b i b a s z!< mert ez (>μαχρά βιβάζ<) görögül azt jelenti, hogy: >n a g y o k a t l é p v e< és Homer Odysseájában (IX. ének 450. vers) fordul elő.

12. §.

A tisztviselők kötelessége minden olvasóval udvariasan és nyájasan bánni, ohajtásait, a szabályok határai közt, készséggel teljesíteni; viszont az olvasóktól is ezek irányában illedelmes viselet váratik, s ha ki rendre utasításra adna alkalmat, azt figyelemmel fogadni tartozik.

Toldy Ferenc m. k.

a m. k. egyetemi könyvtár Igazgatója.

Ezen szabályok a' m. k. tud. egyetemi Tanács által helyben hagyattak és megerősítettek. Pest, 1848. febr. 1. és 8. napjain folytatva tartott egyetemi tanács 1. üléséből 58. sz. alatt.

Szabó János s. k.

a m. kir. Tudomány-Egyetem ez idei Rectora, és Academiai Tanács."

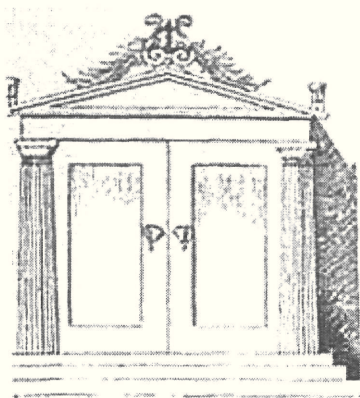
XII.

Jelen házi rend nem a terem falaira, hanem, hogy a kinekkinek folyvást szem előtt lebegjen, minden egyes belépőnek hátára ragasztandó.

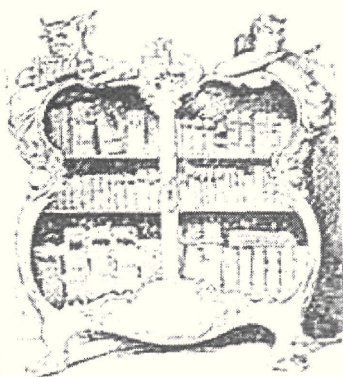
Horváth Álmos, s. k.

Igazgató"

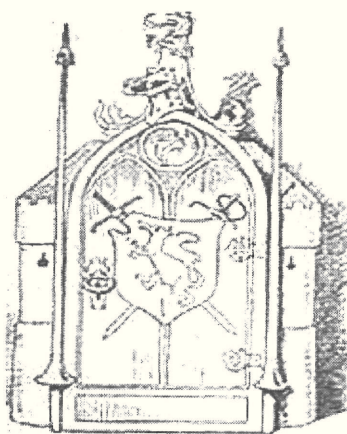
A stílszerű könyvtár fejlődése:¹⁷

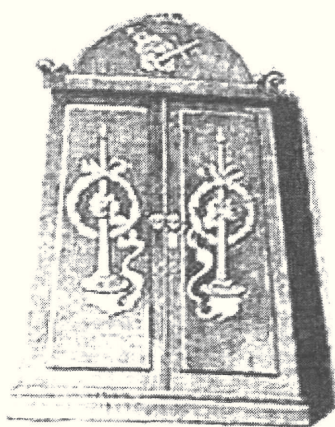
Homér korában.

A római íróknál

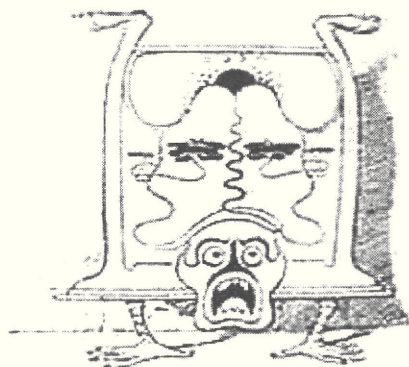

A lovagregényekhez.

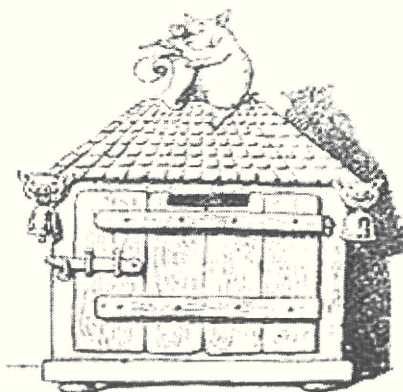

Shakespeare-könyvtár.

¹⁷ Üstökös. 17. (2328.) sz. 1902. ápr. 27. p. 200.

A legujabb secessiók termé-
kekhez.

A francia naturalista iro-
dalomhoz.

KABARÉ A 20. SZÁZADI EGYETEMI KÖNYVTÁRBAN

Magyarországon a kabaré a 20. század műfaja. Néhány korábbi kísérlettől eltekintve, 1901-ben kapott először helyet a Fővárosi Orfeumban. 1945-ig teljesen kiforrott, majd az új hatalom a „morgás joga” mentségén megtűrte. A második világháború utáni magyar kabaré legnehezebb időszakát 1949 és 1963 között élte, mégis a vidám jeleneteket, előadásokat nemcsak az erre fenntartott szórakoztató intézményekben, hanem munkahelyeken, iskolák, egyetemek kollégiumaiban is játszották. Különösen népszerű volt az ifjúság körében, ahol jelentős 1945 előtti hagyományai voltak (l. Eötvös Kollégium).¹⁸

Az Egyetemi Könyvtár történetét Vértessy Miklós, Tóth András, Dümmerth Dezső és más egykori, nagynevű kollégák írták meg. Az ő kutatásaiknak köszönhetően maradt fenn a „farkasordító” fogalmának jelentése, s nem az írói fantázia gazdagságának könyveljük el. Szinnyi 1876 előtti időkről szóló emlékezéseiben található a tartalmi feloldás: „... farkasordító ... így neveztük a nagy könyvtártermet, melyben mindig 2-3 fokkal hidegebb volt, mint az utcán ... Innen kellett kihoznom a kért könyveket, melyek azonban nem voltak megszámozva, tehát keresnem kellett a megjelölt thékában és polcon ... létrát kellett odacipelnem, úgy földszint, mint a karzaton, s azon felmászva, néhány száz között turkáltam, közben meggémberedett ujjaimat is kellett fűjnom, hogy

¹⁸ Kósa László (szerk.): Szabadon szolgál a szellem, 1895-1995. - Bp.: Gift Kft., 1995. - p.: 105-106.

kiegyenesedjenek és alkalmasok legyenek a keresésre...”¹⁹ A mostoha körülmények között dolgozó 19. századi elődök pályáját feldolgozva keserű megállapításra jutottak: „... nyomasztó, terhes kishivatalnok-szolgálat, mely kevés fizetéssel, az előmenetel kilátástalanságával és a nyugdíj bizonytalanságával ... A könyvtár írnok-szolgálat tragikumát legfeljebb az a körülmény színezi és fokozza, hogy gyakran nagy műveltségű és tudományszomjas embereknek jutott ez a sors, akik éppen abban a reményben vállalkoztak az alacsony szolgálatra, hogy a könyvek közelsége számukra az ismeretszerzés és a tudás magaslatát szerzi meg. ... Legtöbbször azonban talán mégis félúton tört pályájú emberek húzódtak ide, akikben élt ugyan valami vágy és érdeklődés a tudás iránt, képességeik azonban nem nyújtottak magasabb lehetőségeket. Voltak, akiknek sikerült magasabbra emelkedniök, mások pedig, amikor látták, hogy nem boldogulnak, elhagyták a szolgálatot. De akadtak, akiknek nem volt más választás, mint megvárni a szolgálatban a halált.”²⁰

A megállapítások komorságát sötétíthette saját élethelyzetükkel való párhuzam. Köztük akadtak olyanok, akik mint a hatalom előtt nem kíváncsiak, kegyvesztettek itt letek menedéket. Nem foglalkoztak ugyan a 19. századi élclapokkal, de a Kézirattár egy vékony dossziéja elárulja, hogyan tették elviselhetőbbé, élhetőbbé peremlétüket: a könyvtár és a tudomány szikárnak hitt alattvalói az iróniát, a humort lopták az intézmény falai közé. Segítségével képesek voltak felülemelkedni hétköznapijuk nyomasztó valóságán. Diákéveik, kollégiumi élményeik és az egyetemisták körében szintén elterjedt kabarék mintájára műsoros előadóesteket rendeztek. Másokról írt verseiket elszavalták, színdarabjaikat eljátszották. Egy 1950. november 2-i rendezvényre szóló *Meghívó*²¹ tetején ezt a verset olvashatták:

„Legyen fent, vagy legyen lent,
Mindenkép meghívjuk Önt!
S nehogy némi bajok ériék,
Hozza el nejét, vagy férjét.
Lesz zene, tánc, büffé, – s végre
Ön kerül a terítékre.

¹⁹ Dümmerth Dezső: Kishivatalnokok az Egyetemi Könyvtár szolgálatában 1836-1895. In: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei. II. - Bp.: 1964. - p.: 136.

²⁰ Uo.

²¹ Műsoros előadóestek az Egyetemi Könyvtárban. Kézirat. G 850. ELTE EK Kézirat- és Ritkaságtár.

Ne felejtse: szombat este
½ 6-kor legyen itt a teste!
Ezért kérjük, ha eljön,
Írja nevét ide Ön.”

A sok közül talán az alábbi színlapon olvasható szereposztás személyneves minősítéseiből egy aprólékos levéltári kutatással rekonstruálható a dolgozók hierarchiabeli és egymásközi rokonszenvenessége, vagy népszerűtlensége:

„Az Egyetemi Könyvtár Nagy Színháza²²
1963. március 2.-án, szombaton fél 8-kor
I. Családi kör – Írta: Aranyvértessy Miklós
II. Hét nap – a bagdadi könyvtárban
(Az Ezeregy Éjszaka nyomán írta: Szerzői
Munkaközösség)
Ösbemutató

A prologust elmondja : Madár Lajos, Ardó Mari díjas
Narrator: Lay Béla, Hunyadi-díjas, kiérdemesült művész
Serif Musztafa Janda: Madár Lajos, a Bagdadi Könyvtár
igazgatója, Ardó Mari díjas
Abdul Benal Dini titkár: Vértessy Miklós, Raffanides-
díjas
Mátrai professzor, külföldi könyvtárigazgató: Keresztényi
József, a sport érdemes művésze
Rang-Natha Abu Tódor : Szentmihályi János, m.v., az
orfeológia professzora, Sebestyén-díjas
Alserif Ben Ákos: Szikszay Dénes, Mátrai-díjas
FátimveraBül-Bla: Rodé Ivánné, Faragóné-díjas
Mehemed Bendi Tot: Sándor Ernő, Madár-díjas
Rezs de Szala-Bella: Dezső László, érdemes életművész
Miki ibn Vért-Bej: Szikszay Dénes, kétszeres Mátrai-díjas
Imám Ben Szalaj: Szikszay Dénes, háromszoros Mátrai-
díjas
Ben Szelim Gyufa: Sándor Ernő, kétszeres Madár-díjas
Leila im Futkos: Rodé Ivánné, Déryné-díjas
Kleopátra Sáfrány: Szana Mária, K. Máté-díjas

²² Uo. A színlap teljes változata F. E. birtokában

Hak Tonni Szabbó: Tóth András, Tóth András-díjas
Bali Szeráf: Engel Pál, majdnem Perényi-díjas
Ben Béla Rumi: Sándor Ernő, háromszoros Madár-díjas
Ben Béla Viszki: Köves István, Lengyel-díjas
Eli Szalágy: Köves István, kétszeres Lengyel-díjas
Al Juszuf Tot: Nagy József, szakszervezeti tagdíjas

Titkárnők, címfelvevők – ide-odaliszkek:

Bezenyi Béláné, Czermann Lajosné, Heé Mária f.h., Rodé
Ivánné, Szana Mária és Szentgyörgyi Vera f.h.

Rendezte: Egy Hirtelen Gyaur

Technikai rendező: Horváth Lóránd, kiváló tűzmester

Vége: Talán soha

Olvasójegyek kaphatók naponta 10-fél 3-ig és szombaton 10-fél 1-ig a
Kölcsönzőnek elnevezett teaházban”

Az akkor szervezett karikírozó előadóesteken célba vett munkatársak
sértettsége, s – ebben a zárt közösségben – emiatti kiszolgáltatottsága
megkeserítette a légkört, ahogy ezt Vértesy Miklós az 1956. március 3-i
összejövetel *Üdvözlő* versében szemléltette:

„Szép kartársnők, jó kartársak
És várvavárt vendégek!
Mindenkit hő szeretettel
Üdvözl e kis ének.

Javaslom azt, hogy legyünk
Jókedvűek mindnyájan,
Töltsük el a mai estét
Kellemesen, vidáman.

Távozz tőlünk bánat, rosszkedv,
Savanyúarc és epe,
Legyen ez a mai este
A jó kedvnek ünnepe.

Az aki komoly gondot
Nem hagyja el ma, dőre,
Gábor Te se gondolj most az

Elveszett sárcipőre!

Figyeljék meg humorunk
Találó és vakító,
Bár idén nem telefonál
Sem Szimonné, sem Bibó.

Persze azért bevallom, lesz
Fullánk is egy csipetnyi,
De csak olyant, kit szeretünk
Szoktuk mi megcsipkedni.

És így, ha lesz netalántán
Megsértődés vagy harag,
Haragudni csak az fog, ki
A műsorból kimarad.

Mindemellett a respektust
Nem szorítjuk hátra itt
És mélységes tiszteletből
Nem csipkedjük Mátrait.*

De tán sokat is beszéltem
Ezért abba is hagyom
S kívánom, hogy mindannyian
Mulassanak jól nagyon!^{23,,}

A *Műsoros estek* dossziéjában a gépelt, stencilezett kéziratokon – rendszertelenül – feltüntetett időpontok az 1950 és 1963 közé esnek. A 13 évet felölelő anyagban ezen az egyetlen helyen (*) található utalás arra, hogy a pellengérre állított személy nem vette jól a lapot. Ez a valaki az igazgató, Mátrai László volt. Alakja máskor is feltűnt a jelenetekben, s egyszer viszont mégis a kritika fókuszpontjába került. A kéziratokból gyanítható, hogy az egy hónappal korábbi alkalommal, 1956 februárjában bemutatott vitriolos élű *Könyvtári értekezlet*²⁴ színdarab válthatta ki az igazgató rosszállását.

²³ Uo.

²⁴ Uo. A teljes szöveget lásd a Mellékletben.

1945 után Mátrai László lett az Egyetemi Könyvtár igazgatója és élete végéig lakhatott a Könyvtár épületében. Vezetése alatt az intézmény megőrizte integritását és tekintélyét, sokak számára jelentett oltalmat. A szatíra léte, művelése bátorságról tanúskodik, hiszen a kor hivatalos esztétikája elvetette a műfajt, mondván, hogy a szocialista társadalomból hiányoznak azok az ellentétek, amelyeket ábrázolhatna. Ahogy a hatalom, úgy Mátrai is teret engedett a könyvtári humornak. Ekkor a szatíra kétélű fegyver volt, hiszen a karikírozott emberek könnyen üldözöttekké válhattak, jobbik esetben csak a munkahelyen, rosszabbik esetben a Könyvtár épületén kívül. A versek, a jelenetek mögött ugyanaz a szerzői kör állt. A kéziratokon látható, hogy ugyanaz a néhány név ismétlődik, ha fel van tüntetve akár gépelve, akár ceruzával. Ugyanígy az is megállapítható, hogy kik voltak műsoron, hogyan karikírozták őket, érintőlegesen kerültek-e terítékre, vagy személyük állandó célpont volt-e. A kéziratokban vannak visszatérő nevek. A nyilvántartások szerint viszont voltak olyan kollégák is, akikről egyáltalán nem találunk semmilyen említést a karikatúrákban: ők képezték azt a belső elitet, akik érinthetetlenek voltak. A védetség határmezsgyéjén mozogtak azok, akik csak időnként szólítottak meg. Külön elemzés tárgyát képezi, hogy kik milyen alkalommal, helyzetben, környezetben és jegyekkel jelentek meg, illetve az, hogy kik kiket személyesítettek meg. Az alább idézett négy jelenetben – eltérő hangsúllyal – 25 könyvtári dolgozó neve szerepelt a 61 alkalmazottból.²⁵ Az igazgatót az az ember játszotta, aki már máskor is megszemélyesítette. A darab a hírhedt jelenléti ív ellenőrzésével indult:

„Tátrai (bejön, foga felkötve, kezében negró zacskó, szájában cigaretta, telefonál): Halló! Dénes Te vagy? Mondd, cigaretta van? Mennyi? ---- Moszkva? Drug? ---- Na, jó ... **Tóth Andris** hol van? Már megint kutat? ---- Ééértem! (Rágyújtás) Na, gyere be, kérem az ívet.

Szikszay (bejön, kezében ív, dossier, cigaretta): Parancsolj kérlek alássan a cigarettát!

Tátrai: Hol az ív? Az én kicsi ívem, az én szép kis ívettem. Ezzel fekszem, ezzel ébredek, „egy gondolat bánt engemet” – az ív! Na lássuk! (Nézi az ívet) Mi az, hogy **Bibó** pontosan itt volt? 8.28-ra van beírva, hát ma nem 9-kor érkezett? Ez komoly? Ja igaz! Ma

²⁵ ELTE Értesítő 1955/56-os tanév. Bp.: ELTE, 1956. - p.: 234-235.

földrengés volt és az összes órák előreugrottak negyven perccel. Ééértem. ---- **Dériné.** Na most már tisztáztad kérlek, hogy Dériné naponta háromnegyed órát szoptat, vagy más felelet. Ezt most már rendbe kell hozni! ---- Mondd **Dümmerth** kutatónapjával mi van voltaképpen? Eddig úgy tudtam, hogy naponta elosztva 55 perccel végez kutatómunkát különböző levéltárakban. Most miért nincs itt? Rájött arra, hogy elmélyülten kutatni csak úgy lehet, ha legalább négy órát rászán az ember? Hej, ha nekem ennyi időm lenne! ---- **Madár.** Már megint szabadórás? Ezt nem értem! Ki kell ellenőrizni ezt az embert! Nem lóg ez túl sokat? Ez kérlek veszélyes beosztás, erre vigyázni kell! Ez rendőri ügy! ---- Na, öregem ez a **Rajnai**, szabadságon van! Ez megéri a pénzét! Tudod mi ennek a meséje? Hát kérlek: én ma reggel – tíz éves könyvtárvezetésem óta először és utoljára 7 óra 5 perckor lent voltam a portán. És jött ez a Rajnai. Amikor meglátott, rémesen zavarba jött – amit nem csodálok – és rögtön kijelentette, hogy ő nem késett, ő ma szabadságot vett ki. Hát tudod: ez az ember igazán tervszerűen gazdálkodik a szabadságával! ---- **Szentmihályi!** Na vajon most mit csinál? Tanít az egyetemen, vizsgáztat, könyvtárvizsgálaton van, vagy a fogát húzzák? Okvetlenül adjon munkajegyét! Nem engedhetek meg ilyen lazaságokat! Itt komoly baj van a munkafegyelem körül! A munkafegyelmet be kell tartani. És nekem az a feladatom, hogy a vonatkozó szabályokat betartassam! Nézd ez a **Vörös**, olyan mint a gép! Minden áldott nap pontosan hétre itt van! Nem gyanús ez neked? ---- Mondd a **Wolf** már tudja, hogy a munkaidő nyolckor kezdődik? Hát nézd, egyre inkább az a véleményem, hogy nagyon helyes volt az ellenőri intézmény életbeléptetését elrendelnem! Itt komoly ellenőrzés kell! Itt vannak az ellenőrök ellenőrzési naplói?”

Tovább folytatódott a párbeszéd, melyet egy látogató szakított félbe, majd megvitatták az épp aktuális újítási javaslatokat s azok értékét. Az értekezlet tárgya természetesen a hazai könyvtárügy volt, a vendégek a

szakma korabeli vezéregyéniségei voltak. A Nemzőröghy átköltött név Haraszthy Gyulát, az Akadémiai Könyvtár igazgatóját, a Hollós Varjas Bélát, az Országos Széchenyi Könyvtár igazgatóját, a Hintós Szekeres Pált, a Közgazdasági Egyetemi Könyvtár igazgatóját, az Üllő Kovács Mátét, a Debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatóját és a Tátrai Mátrai Lászlót, az ELTE Egyetemi Könyvtár igazgatóját takarta. A hozzászólásokból kirajzolódott a szocializmus magyar könyvtárpolitikájának átfogó bírálata. A felszólalások nyelvezete az 1950-es évekbeli könyvtári szakzsargon irányzatainak kitűnő stílusparódiái:

„Tátrai (egyedül, olvassa a napirendet): A könyvtárvezető kollégium napirendje. 1. Könyvtári, levéltári, adattári, irattári, maktári, lomtári, batári, rajztári stb. gyűjtőköri problémák és határesetek koordinálása, különös tekintettel a profilra. 2. A könyvtárak munkatervei a „csabacsűr” féle globális komplex idő-, bér-, teljesítmény abnormák és álindexek tükrében. (A munkapercekre és a másodpercekre kibontott egyéni munkaterv-javaslat véleményezése.) 3. Egyéb. (Időjárás, Salvus, földrengés, részleges tasakolási eljárások, üvegfödémek, könyvtári pletykák stb.)

Tátrai: Hát mint vendéglátó gazda – nem mint ülnök, üdvözlöm az elvtársakat. Mielőtt voltaképpen tárgyunkra rátérnénk engedjék meg, hogy mint közismerten udvarias ember, elnézést kérjek a vendéglátás szerény volta miatt. (Az asztalra mutat, melyről időközben a terítőt levették.) Ez minden, amit adni tudok! Én, mit a legrégibb magyar könyvtár vezetője! Kérlek vegyétek figyelembe, hogy nincs reprezentációs alapom!!! Ezt ugye úgy mondják, hogy szűk a vendéglátási keresztmetszetem! Na tessék, kérem szolgáljátok ki magatokat! (Kínálás, evés, ivás, rágyújtás, elhelyezkedés)

Üllő (bejön, kezel, leül): Bocsánat, de nem tudtam hamarabb jönni. Sok az állásom, sok a dolgom! Szótárszerkesztés, Nyíregyházai könyvtárigazgatás, szakmai tanácsadás a kül- és belkereskedelmi

minisztériumnak, könyvtári törvényelőkészítés stb., stb. ... – Na, miről van szó?

Tátrai: Ki is az előadó? Gyula, ugye te? Már azt hittem, hogy én, pedig felkészültem! Talán kezd el kérlek, mert kifutunk az időből!

Nemzőröghy (elmondja a babláját, közben már az első mondatok után Tátrai óvatosan felkel, kisomfordál, az ajtóból visszanézve ujját a szája elé teszi).

Hollós: Ami az előttem szóló felszólalásának lényegét illeti, ez egyike a megoldásra váró problémáknak! Mi persze az OSZK-ban már régen foglalkozunk vele! Módszertani osztályunknak ez az egyik súlyponti feladata! De hogy el ne felejtsem, Bruxellesben – talán tudjátok, hogy ott is voltam – [...]

De beszelnünk kellene a hétórás munkanapról is! Álláspontom már ezen a téren is rége kialakult! Alapvető tudományfilozófiai – könyvtártudományi tanulmányomban már régen megírtam: "A könyvtártudomány a könyv (a könyv, nem könyvtár!) társadalmi funkciójának vizsgálatával, e funkciók betöltésére vonatkozó ismeretek rendszerezésével, törvényszerűségeinek megállapításaival s azoknak gyakorlatra támaszkodó elvi-elméleti továbbfejlesztésével foglalkozik." Ebben implicite benne van ugye a hétórás munkanap. De mint ezt a fizika, a könyvtártudomány elhalásra ítélt segédtudománya erre a figyelmet felhívta, az elvégzett munka időfaktoriális komponensét is figyelembe kell venni. Ebből következik, hogy [...] lesznek kisebb nehézségek: p. o. A Nemzeti Bibliográfia további 40-43 évet fog késni, de ezen nem lehet segíteni! Szóval a javaslatok ellen nincs kifogásom, de előbb mindent be kell tervezni!

Hintós: Igen, igen ... én tulajdonképpen már régóta gondolkoztam ezen és beszéltem is erről. Meg lehet csinálni. Feltétlenül meg lehet. Persze komplikációk is jönnek hozzá. Érdekes tervezet a hétórás munkanap, de figyelmesen kell foglalkozni ennek könyvtári vetületével. Nekem szerencsére megvannak az összeköttetésem a Tervhivatallal és szívesen állok

ebből a szempontból a kartársak rendelkezésére. Közösön kell állást foglalnunk. Lényeg mindenesetre az átszervezés. Enélkül nem megy. Van nekem néhány használható emberem a könyvtárban, akire rá lehet bízni a dolgot. Ilyen a Kenessey Bálint. De ő még nagyon fiatal és kínaiul tanul, ami alapjában véve helyes. Én úgy oldottam meg a kérdést, hogy a jó decimátorok a titkárságra kerültek, a legjobb felvevők a közönségszolgálathoz, viszont aki ragyogó refenszet tud adni, illetve tudna adni, az a folyóiratkardexet csinálja. Már végrehajtottam tehát két átszervezést, de ha behozzák a hétórás munkanapot, akkor még egy gyökeres átszervezést kell végrehajtani. Ezt követeli a Nemzöröghy elvtárs perspektivikus referátuma is, amelyből azonban teljesen hiányzanak az átszervezésről szóló részek. Ezeket természetesen helyes megvilágításba kell hozni. És még egy! Gyűjtőköri probléma, igen kimondott gyűjtőköri probléma. A Közgazdaságtudományi Intézetnek a könyvtárhoz való csatolása. Lehet, hogy másutt ez nem probléma, de nálunk enélkül sem a gyűjtőkör nem állapítható meg, sem a 7 órás munkaidő nem vihető dűlőre.

Üllő: A hétórás munkanapot a magam részéről a legmelegebb szeretettel köszöntöm, úgyis mint enciklopédia szerkesztő, úgyis mint könyvtárvezető, úgyis mint tudománypolitikus, úgyis mint ... mint mit tudom én kicsoda, de valami biztos vagyok! Én ezzel kapcsolatban már intézkedtem. Még akkor, amikor még ez a nemes gondolat még titok volt, amikor még senki sem tudott róla, – én már akkor intézkedtem! Bizony! Ilyen vagyok én! Én ennek érdekében átszerveztem az egész nyíregyházi egyetemi könyvtárat! Át én! A pincétől a padlásig! Át én! Az egész guruló futószalagját, az összes üres raktárait! Ez persze nem járt komoly megrázkódtatások nélkül a könyvtári gyárüzem életében. Át kellett szerveznünk az egész üzemet, az üzemszervezést is át kellett szerveznünk. [...] Ja, és hogy el ne felejtsem a címfelvétel normája változatlan maradt, a szakozás

normáját és a kölcsönzés normáját, illetve a norma kölcsönzését, akarom mondani a kölcsönzési norma szervezését, illetve a szervezés kölcsönzési normáját nem emeltük fel.

Szóval ezért látom én aggályosnak – legalább is könyvtári üzemi szempontból – a hétórás munkanap bevezetését.

Tátrai (Üllő beszédének végén visszajön): Hát ami engem illet, én veszélyesnek, aggályosnak tartom a hétórás munkaidőt. Ugyanígy a kutatónapot is. Mert a kutatónap tulajdonképpen rejtett bércsalás, fizetésemelés, évente egy hónap fizetés nélküli szabadság, de nem tudománypolitika. Hogy teljesítsem én, akarom mondani a könyvtár, mert a könyvtár és én egyek vagyunk, szóval hogy teljesítsük a normát és a tervet, ha az olyan közveszélyes munkakerülők mint **Pajkossyné, Tóth**, no meg az a **Vértesy** hetente egy napot mit tudom én hol töltenek. Hogy cikket írnak? Hogy publikálnak? Mindez nagyon szép dolog, de mindezt ne a könyvtári munkaidőből vegyék el. Adjon az Akadémia kutatónapot a maga pénzéből. Én nem akarok börtönbe kerülni, sem így, sem úgy! Rendelje el a minisztérium írásban, de én azt sem tartom helyesnek.

Üllő: Senkinek nincs nálatok kutatónapja?

Tátrai: Ez nehéz helyzet, ilyen kereken nem lehet megtagadni, mert az Oktatásügyi Közlöny szerint tudományos intézet vagyunk. Meg a **Dümmerth** is rámutasította vagy háromszor az Akadémiát. Mindenesetre azt csinálom, hogy évente kétszer mérges leszek s ilyenkor egy hónapra visszaveszem a kutatónapokat. Ugye jó? Mi? Ez is 16-17 százalék munkaidőnyereség a futószalag javára a közönség érdekében. Ez is valami.

Nemzőröghy. Köszönöm ezeket az igazán értékes hozzászólásokat, amelyek olyan nagyszerűen egészítik ki referátumom hiányait és lényegesen elősegítik a kérdés megoldását.

Hintós: Bocsáss meg, hogy közbeválok, de még valamit hozzá kell tennem az előbb elmondottakhoz. Közben

gondolkoztam a dolgon és rájöttem, hogy az egy könyvtáron belüli átszervezés nem oldja meg a problémát. Meg kell kérdezni a nagy könyvtárak közti átszervezést is. Így a budapesti Egyetemi Könyvtárból az egész C szakot hozzánk kell áttenni, a katalógusokkal együtt, mi átadjuk a remotákat az Akadémiának, az összes egyetemi könyvtár szervezze meg a rendszeres referenz cserét. Az Akadémia költözzön át az OSZK épületébe, amely annak amúgy is szűk, az OSZK ossza fel gyűjteményeit az Egyetemi Könyvtár, a Közgazdasági Egyetemi Könyvtár és a Szabó Ervin között, a könyvtárak szolgálati katalógusait közös helyen állítsák fel talán a Múzeum utcai új Műszaki Könyvtári épületben ... ez a pár eszme széles lehetőséget rejt magában, majd részletesen kidolgozom az átszervezés teljes és részletes tervét.

Üllő: Az átszervezést illetően – kérem, csak azt szeretném előjáróban tisztázni, hogy az átszervezés is szervezés! Ha tehát szervezés, akkor én is benne vagyok! Nyakig mégpedig! Ebben mindig! Ebben mindig nyakig! Ebben mindig éppen nyakig! Ha már ebbe a grandiózus átszervezésbe belefogtunk akkor járjunk el kellő megfontoltsággal! Mert ez a fontos kérem, a megfontoltság! Tehát: Budapesten már nem lehet több könyvtárat építeni! Erre már nincs több hely! Példa erre a Széchenyi Könyvtár esete. Tehát Hajdúhadházán kell felépíteni a III. Nemzeti Könyvtárat. A II. mellé – pont mellé. [...] Akkor majd kap az Egyetemi Könyvtár is Pesten kéziratot is, talán még ősnymtatványt is. Sőt, akkor az egész Tiszatáji irodalmat át lehet adni az Egyetemi Könyvtárnak! Tájbibliográfiástul!

Tátrai: Azt hiszem ezek után nem marad más hátra, mint hogy elkészítsük a gyűjtőköri megoszlásra vonatkozó írásbeli javaslatunkat.

Hollós: De talán ne mi töltsük ezzel a drága időnket. Bizzuk rá egy szűkebb bizottságra.

Üllő: Nagyon helyes: Úgy gondolom talán, hogy **Pajkossy**, Csüry, Sebestyén és **Tóth** meg fogna felelni erre a célra.

Tátrai: Végeredményben nagyon könnyű dolguk lesz, mert csak az itt elhangzottakat kell írásban rögzíteni. Ma kedd van, péntekre elkészülhetnek vele. Ezután pedig javaslom, hogy a mai értekezletünket fejezzük be és legközelebbi összeövetelünkön tárgyaljuk meg a kijelölt bizottság jelentésének szövegét.”

Tátrai-Mátrai angolosan távozott a tanácskozásról, s csak a végére tért vissza. A jelenetben rejtve maradt – talán tettettelt érdektelensége okán – az Egyetemi Könyvtár igazgatójának álláspontja. De évtizedekkel később, 1970-ben egy tudományos ülészakon elhangzott előadásában kifejtette nézetét. Felszólalásának könyvtárigazgatói retorikájában a fenti karikatúra markáns stíluselemei fedezhetőek fel:

„Megelőzve az új funkció, profil végleges kialakulását (ami az Egyetem fejlődésével együtt az országos könyvtárpolitika függvénye is volt), a könyvtári technika területén igen lényeges reformokra került sor, s ezek bevezetése után (kb. 1950-re) a könyvtári „üzem” nemzetközi méretekkel is korszerű tudományos nagykönyvtárnak volt tekinthető. E nem könnyű folyamat főbb állomásai: a teljesen elavult, 1875-ből származó szakkatalógus helyébe modern decimális (ETO) és tárgyszókatalógus bevezetése (aminél figyelemreméltó, hogy a két új szakkatalógus felállítását vállalta, míg a legtöbb nagykönyvtár, külföldön is, vagy egyik, vagy másik mellett dönt, a munkamegtakarítás okából, de a használhatóság rovására); új raktári rendszer, a numerus currens bevezetése; ez lehetővé tette további reform, a naplózás és számozás összekapcsolását; felvilágosító szolgálat felállítása, tudományos osztály szervezése és különféle bibliográfiai kiadványok rendszeres és eseti kiadása; saját könyvkötő és restauráló műhely felállítása; a tanszéki könyvtárak fokozatos bevonása a szükséges

kooperációba; a könyvtári munka futószalagszerű megszervezése.^{26,,}

A SZELLEM HUMORA

A 19. századi könyvtári karikatúrák alapját – társadalmi mértékben a kultúra, a művelődés színtereként – a gyűjtemény állapota, szabályozottsága, valamint a szolgáltatás és a látogatók felhasználói igénye közti eltérés képezte. A 20. században a könyvtári humor jobbára az intézmény falain belül kapott hangot kabaréjelenetekben, jellemkomédiákban. A zárt világot képező könyvtárban a humornak ezzel a formájával kényesen kellett bánni. Ugyanis mindamellett, hogy segített elviselni a diktatúra mindennapjait, könnyen teret adhatott a belső, szűkebb körből érkező kirekesztő játékoknak.

A szellem humora akkor jó, elfogadható, ha nem sért alapvető egyéni, személyes értékeket, érdekeket, illetve képes azokon túlmutató hibákat megjeleníteni. A személyeskedő élcelődés eszközei, céljai ostobák és alantasak, míg a valódi intellektuális humor az általánosság szintjén tudja tükrözni a sokszor emberi gyarlóságból fakadó hibák kritikáját. A jó humornak nincs kézzel fogható mértékegysége, csak jelzője: „szellemes”.

²⁶ Mátrai László: Az Egyetemi Könyvtár fejlődése a felszabadulás után = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei. VI. - Bp.: 1973. - p.: 8.

MELLÉKLET

Könyvtári összejövetel 1956. februárjában
Könyvtárvezető értekezlet az Egyetemi Könyvtárban

Szín: Igazgatói garnitúra, az asztalon a könyvtárvezetői értekezletre előkészített szendvics, ital stb. anyag letakarva. Íróasztal vagy kisasztal telefonnal.

I. Jelenet. Szín: üres. Bejön Nyáriné. Telefonál.

Nyáriné: Halló Olga, citrom kapható a Közértben. Szaladj le, hozz nekem is. – Kinek szóljak még? – Jó. – (Újra tárcsáz): Halló, Törökné kartársnő, citrom kapható a Közértben, nem kell maguknak? ---- Érdekes, azt mondja, hogy nincs szolgálatban. Vajon mit csinál, ha csőrepedés van? (Kimegy)

II. Jelenet

Tátrai (bejön, foga felkötve, kezében negró zacskó, szájában cigaretta, telefonál): Halló! Dénes Te vagy? Monddd, cigaretta van? Mennyi? ---- Moszkva? Drug? ---- Na, jó ... **Tóth Andris** hol van? Már megint kutat? ---- Ééértem! (Rágyújtás) Na, gyere be, kérem az ívet.

Szikszay (bejön, kezében ív, dossier, cigaretta): Parancsolj kérlek alássan a cigarettát!

Tátrai: Hol az ív? Az én kicsi ívem, az én szép kis ivettem. Ezzel fekszem, ezzel ébredek, „egy gondolat bánt engemet” – az ív! Na lássuk! (Nézi az ívet) Mi az, hogy **Bibó** pontosan itt volt? 8.28-ra van beírva, hát ma nem 9-kor érkezett? Ez komoly? Ja igaz! Ma földrengés volt és az összes órák előreugrottak negyven perccel. Ééértem. ---- **Dériné**. Na most már tisztáztad kérlek, hogy Dériné naponta háromnegyed órát szoptat, vagy más felelet. Ezt most már rendbe kell hozni! ---- Monddd **Dümmerth** kutatónapjával mi van voltaképpen? Eddig úgy tudtam, hogy naponta elosztva 55 perccel végez kutatómunkát különböző levéltárakban. Most miért nincs itt? Rájött arra, hogy elmélyülten kutatni csak úgy lehet, ha legalább négy órát rászán az ember? Hej, ha nekem ennyi időm lenne! ---- **Madár**. Már megint szabadórás? Ezt nem értem! Ki kell ellenőrizni ezt az embert! Nem lóg ez túl sokat? Ez kérlek

veszélyes beosztás, erre vigyázni kell! Ez rendőri ügy! ---- Na, öregem ez a **Rajnai**, szabadságon van! Ez megéri a pénzét! Tudod mi ennek a meséje? Hát kérlek: én ma reggel – tíz éves könyvtárvezetésem óta először és utoljára 7 óra 5 perckor lent voltam a portán. És jött ez a Rajnai. Amikor meglátott, rémesen zavarba jött – amit nem csodálok – és rögtön kijelentette, hogy ő nem késett, ő ma szabadságot vett ki. Hát tudod: ez az ember igazán tervszerűen gazdálkodik a szabadságával! ----

Szentmihályi! Na vajon most mit csinál? Tanít az egyetemen, vizsgáztat, könyvtárvizsgálaton van, vagy a fogát húzzák? Okvetlenül adjon munkajegyet! Nem engedhetek meg ilyen lazaságokat! Itt komoly baj van a munkafegyelem körül! A munkafegyelmet be kell tartani. És nekem az a feladatom, hogy a vonatkozó szabályokat betartassam! Nézd ez a **Vörös**, olyan mint a gép! Minden áldott nap pontosan hétre itt van! Nem gyanús ez neked? ---- Mondd a **Wolf** már tudja, hogy a munkaidő nyolckor kezdődik? Hát nézd, egyre inkább az a véleményem, hogy nagyon helyes volt az ellenőri intézmény életbeléptetését elrendelnem! Itt komoly ellenőrzés kell! Itt vannak az ellenőrök ellenőrzési naplói?

Szikszay (átadja a naplókat): **Pajkossyné** még nincs itt. Még nem tudott vele elkészülni, jelenleg a 32 oldalnál tart.

Tátrai: Kérlek, van egy ötletem! Ez az ellenőrzési hálózat még nem elég. Ezeket az ellenőröket még nem ellenőrzi senki! Ki fogom jelölni az ellenőrök ellenőréit! Az fogja ellenőrizni az ellenőröket és az ellenőrök ellenőrzési naplóit s ő maga is fog vezetni egy ellenőrzési naplót De ki is legyen az! Megvan! Kecskére káposztát! Ő is csináljon valamit! Végeredményben nem csinálhatok mindent magam! (Telefon szól.) Na, már megint egy hülye pasas! Valami engedélyt kér! Írása van? Igen! Dénes, hozd be azt az írást!

Sziikszay: Igen. (Kimegy)

Tátrai: (A telefont figyeli, rendezget az asztalon).

Szikszay: (Visszajön, kezében az írás)

Tátrai: Na, olvasd fel!

Szikszay: „Az Egyetemi Könyvtár igazgatójának. Helyben. E sorok átadója elmeógyógyintézetünk kezeltje immár 23 éve. Patologikus érdeklődését a szexuális aberrációk iránt úgy véljük a leghatásosabban ellensúlyozni, ha számára lehetővé tesszük komolyabb e tárggyal foglalkozó könyvek olvasását. Ebben

kérjük a könyvtár megértő segítségét. Tisztelettel: Dr. Frejdocska főorvos.”

Tátrai (gondolkodás után): Kés van nála?

Szikszay: Nem hiszem!

Tátrai: Küldd be, még mindig jobb mint Rafanidesz!

Szikszay: (Kiszól)

Kronfusz (bejön): Kronfusz vagyok ...

Tátrai: Tátrai. Tessék ... Mi tetszik ...

Kronfusz: Nőt! Egy nő! De jót!

Tátrai: Ezzel sajnos nem szolgálhatok! Szűk a keresztmetszetünk ...

Kronfusz: A főorvos úr pedig, tetszik tudni, azt mondotta, hogy jószágosak lesznek velem, itt nem bántanak! (Sír)

Tátrai: Látod, Dénes, semmire sem lehet itt használni az embereket.

Kronfusz: Tessék már mondani, kapok?

Tátrai: Nézze kedves barátom ez könyvtár nem pedig ... khkhkhkhkh ...

Kronfusz: Pedig nekem azt mondták, hogy itt egy óriási ... khkhkhkhkhkh ...

Tátrai: Nézze, maga ne adjon arra, amit más könyvtárban mondanak.

Elvégre maga egy józaneszű ember ...

Kronfusz: Írásom van róla! Írásom van és még sem adnak ... (Sír)

Tátrai: Hát nem bánom, Dénes intézkedj! Hívd fel Ginát! Két napra a remota eroticából kiadható a Rorschbach-teszt. De számolják le a mellékleteket! (Kronfuszhoz): Nézze, kap egy jó könyvet. Az jót fog tenni magának! Viszontlátásra!

Kronfusz: Köszönöm alássan! Köszönöm szépen. Köszönöm nagyon szépen.

Tátrai: Na, ezt megúsztuk! Mondd nem lehetne könyvtárigazgatói veszélyességi pótlékot rendszeresíteni? (Cigaretta) Hol a posta? (Szikszay átad egy levelet) Öregem, mi van ma, hogy így összegyűlt a posta? Hogy mennyi dolga van egy könyvtárigazgatónak! Mondd, a Varjas dolgozik vajon ennyit? Na, lássuk a levelet. (Olvassa) Hát öregem, ez aztán felháborító! A Dál-afrikai Könyvtárosok Szabad Szakszervezete tiltakozik az ellen, hogy én a **Wirth Erzsit** a kölcsönzőbe helyezzem! Micsoda összeköttetései vannak ennek a nőnek! Kérlek, válaszoljon a **Vértesy**, de nem, mégsem ő, mert a **Donáth** zokon veszi, – válaszoljon a Donáth és írja meg, hogy ... na, szóval úgy, ahogy azt megbeszéltük! Na mi van még?

- Szikszay: Az újítási javaslatok, melyeket Vértesynek az utolsó két hétben benyújtottak. Sürgős, mert az újítási díjakat még ezen a héten ki kell fizetni! **Ventura** a jövő héten nem megy a bankba.
- Tátrai: Ajjaj! Én még nem voltam a rektoriban (simítja az állát). És fáj a fogam! És fáj a torkom! (Negró, utána rögtön cigaretta, tárcsáz) Tízórait és feketét kérek!
- Szikszay: Akkor talán ismertetném az újítási javaslatokat. 1., **Őrsyné** szerint az olvasóterem légáramlásának és a Wc szagtalanításának kérdését össze lehet kapcsolni. Így az olvasóterem bűdös, a Wc pedig huzatos lenne. – Az ELTE újítási bizottsága a tervet helyesnek találta! – Szerintem a döntés előtt meg kellene kérdezni **Hunyady Piroskát** és **Szilágyit** is!
- Tátrai: Ne, ne, ne, ne ---- ne kérdezzünk senkit. 1000 Ft.
- Szikszay: 2., **Szentmihályi** javasolja a raktárak rendeltetésszerű használatának fokozását. Szerinte alapjában helytelen, hogy a K-raktárban nem ká-k és a P-raktárakban nem pé-k vannak, hanem könyvek.
- Tátrai: Nagyon jó ötlet! Sőt, ki kell egészíteni! Mondd meg **Szentmihályinak**, hogy fel kellene egy külön F-raktárat is állítani!
- Szikszay: Mennyit kapjon **Szentmihályi**?
- Tátrai: Várj! Az **Őrsyné** kapott egy rossz ötletért 1000 Ft-ot! A **Szentmihályié** igen jó ötlet! Viszont tegnap elkésett három perccel! 50 Ft-ot kap!
- Szikszay: 3., **Nagy Domonkos** két újítást nyújtott be. Az első a., a távvezérlésű központi fűtés megvalósítása ügyében. A javaslat szerint az épület nyolc kazánja távvezérléssel fűthető úgy, hogy a vizsgázott fűtő 3 km., a segédűtő 1 km. távolságban van az épülettől egyidőben. Tehát a kazán mellett nincs senki. b., szénmegtakarítási javaslat a könyvtári hőmérséklet fokozatos csökkentése útján. A javaslat szerint 50 százalékos megtakarítás esetén már elérhető a + 8 fok hőmérséklet, ami Fahrenheitben lényegesen több.
- Tátrai: Ez komplex és komplikált kérdés. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a távvezérléses központi fűtési rendszernek anyagi vetülete is (Te, **Winkler**, mennyit fizettél ki a kazánjavításért? 3000 Ft-ot?) – akkor a két javaslat együtt komoly figyelmet érdemel. Én azt hiszem, legjobb az lesz **Nagy Domonkos** számára a folyamatos jutalmazási rendszer állandósításának bevezetése.

Szikszay: 4., **Kenesseyné** könyvtártudományi szempontból világraszóló újítási javaslatot adott be. Egy kocsit tervezett. (A racionalizálások korában!), mely használható folyóiratszállításra, kiállításra, zsúrasztalnak és mozgókönyvtárnak. Pótolja a bibliobuszt és a villamos könyvtárat, valamint az önkiszolgálók boltját. Az újítási szakértők szerint a kocsi iránt – melyet feltalálója Fota-kocsinak nevezett el – világszerte nagy az érdeklődés. Az egyetemi újítási megbízott ennek hatására már három hónap múlva véleményezte a javaslatot. Mennyit adjunk? Én javaslok 500 Ft-ot, tekintettel ... tekintettel ... tekintettel ...

Tátrai: Na mire tekintettel? Itt nincs semmi „tekintettel”. Sok az 500 Ft. Mit csinál vele? Elég lesz száz is!

Szikszay: 5., **Donáth Gina** ...

Tátrai: Na, mit akar már megint?

Szikszay: ... javasolja, hogy a kölcsönzési jegyre ezentúl ne csak nevet és a lakcímet kelljen a beíratkozásnál rávezetni, hanem az állandó és ideiglenes lakcímet, az asszonynevet, a szülők és a nagyszülők nevét is, a társadalmi származást, valamint legyen hely az ujjlenyomat és köpetvizsgálati eredmény számára is! Ez szerint a személyazonosság megállapítása szempontjából és közegészségügyileg fontos, tekintettel a TBC-hétre! – Kérlek, ez egy aktuális ötlet! Az ilyen mozgékony és találékony, öntevékeny embereket jutalmazni kell!

Tátrai: Jó, jó, de ne a könyvtár! Ne herdáljuk az állam pénzét!

Szikszay: 6., Újra **Szentmihályi János** ...

Tátrai: Ne vicceljünk! Ja persze! Messze még 17-e.

Szikszay: ... azt javasolja, hogy az „Olvasómozgalomnak” „A Könyvtár első számú ellensége az olvasómozgalom”-má fejlesztése felől gondoskodjunk. Javaslatában arra hivatkozik, hogy ha az Egyetem a piarista-kápolnában nem kari olvasótermet, hanem színházat rendez be, akkor nekünk is követnünk kell ezt a színházat. Értesülései ui. úgy szólnak, hogy komoly szó van az olvasók elleni mérgezgázok bevezetéséről. Addig is javasolja az olvasótermi székek ülésének naponta rajzszögekkel való felszórását!

Tátrai: Nagyon jó ötlet! Tetszeni fog az Egyetemnek. Ezért a **Szentmihályi** még professzor is lehet! Könyvtártudományi professzor!!! Hogy mennyit kapjon? Várj csak, gondolkozzunk! Most kapott fizetésemelést, ma már egyszer magas újítási díjat is kapott, segélyt is kapott, könyvet is ír – nem kell annak pénz.

Elég lesz tíz Ft. is. (Menekülés) Ja igaz, mondd kérlek, nem felejtetted el közölni a könyvtárvezetőkkel, hogy a mai torokfájásom elmarad, úgy hogy megtartjuk az értekezletet!

Szikszay: Nem, dehogy!

Tátrai: Na, és mit szoltak? Tetszett nekik a viccem?

Szikszay: Nem láttam az arcukat! De van még egy rendkívül fontos és terjedelmes javaslat. 7., **Pajkossy** nyújtotta be. A címe: „Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára által be nem szerzett művek kardexnyilvántartásának személyi, tárgyi és dologi vetülete, tekintettel az 1957. évi költségvetési előígéretre.” Ha megengeded felolvasom.

Tátrai (ásít, rágyújt, ásít): Parancsolj kérlek. Hiszen tudod, hogy milyen nagy mértékben érdekelnek ezek a kérdések!

Szikszay (olvas, a címet újra): Rektor Elvtárs! Hivatkozással az Oktatásügyi Miniszter 8567/VI/9/AB/Q/1956- CLVII. ü.o. sz rendeletében foglaltakra, az alábbiakban teszek javaslatot az Egyetemi Könyvtár által be nem szerzett művek kardexnyilvántartását illetően: 1. Nyilvántartandó minden olyan mű, melyet a könyvtár bármely okból nem szerez be. Az okok részletezését az I. melléklet tartalmazza. 2. A nyilvántartást kardexszekrényben kell végezni. Erre a célra gondoskodni kell az összes budapesti könyvtárak összes kardexszekrényeinek az Egyetemi Könyvtár állományába való leltári átírása felől. A található kardex-szekrények jegyzékét a II. sz. melléklet tartalmazza. 3. A nyilvántartás szempontjai a következők: A. A népkönyvtárak anyagának kiegészítése. B A tudományos kutatás szempontjai. Ezen belül: a, az egyetemi tudományos kutatás szempontjai. Ezen belül: alef – ez a héber abc első betűje – a bölcsészkar tudományos kutatás szempontjai. Ezen belül: elif – a történettudományi kari kutatás szempontjai. Ezen belül: a történettudományi kari könyvtárban folyó tudományos kutatás szempontjai ... (A szempontok jegyzéke a III. mellékletben.) Folytassam még?

Tátrai: Talán térjünk vissza az európai nyelvekre!

Szikszay: 4. A nyilvántartás bevezetésével kapcsolatos megtakarítások: a., raktári férőhely megtakarítása, b., a raktári portalanításra szánt munkaidő megtakarítása, c., a padlózat évi kopási átlagának 15,7 százalékkal való csökkenése, d., a be nem szerzett könyvek ki nem kölcsönzéséből származó összegszerűen ki nem fejezhető veszélyességi tételek fel nem merülése, valamint be nem

kötéséből származó megtakarítása, e., a megfelelő szerzeményezési hitelkeretek és devizakeretek megtakarítása. 5. Mindezek alapján javaslom, hogy a be nem szerzett művek kardexnyilvántartásából eredő megtakarítások a következőképp legyenek felhasználandók: a., a megtakarítás 50 százaléka szerzeményezésre fordítandó, b., a másik 50 százalék a szerzeményezési osztály berendezési tárgyainak felújítására fordítandó.

Tátrai: Hát mit mondjak! Ez nagyon ügyes! Hiába! A **Pajkossy!** És meg is fogja csinálni, meglátod, még akkor is, ha én nem segíték neki! A Gyurka mindent megcsinál, amit akar! Még **Varga Irén** és a **Tóni** nyelvpótlékát is megcsinálta! Na mi van még!

Szikszay: 8., Csak egy kis apróság! A decimáló csoport javasolja a tanári kutatóban levő telefonfülke könyvaszalóvá való átalakítását oly módon, hogy abban egyúttal a féregtelenítés is elvégezhető legyen!

Tátrai: Ezen még gondolkodom! Hagyd itt kérlek! Úgy tudom, hogy a féregtelenítés időtartama jelenleg minimálisan hat hónap. Ennyi idő pedig nem elég a decimátoroknak az aszalásra! Ez így nem jó! Át kell dolgozni a javaslatot!

Szikszay: Én végeztem, kérlek szépen. S úgy látom, hogy közeledik a tíz óra. Lassan már megérkeznek a könyvtárvezetők.

Tátrai: Jaj, bizony, bizony! Menj ki és fogadd őket! Ne várákóztassuk őket, erre én igen kényes vagyok. Addig én elolvasom a napirendet. (Óriási méretű keresés az asztalon.) Várj csak! Mi is a napirend?

Szikszay (kimegy).

III. Jelenet

Tátrai (egyedül, olvassa a napirendet): A könyvtárvezető kollégium napirendje. 1. Könyvtári, levéltári, adattári, irattári, moktári, lomtári, batári, rajztári stb. gyűjtőköri problémák és határesetek koordinálása, különös tekintettel a profilra. 2. A könyvtárak munkatervei a „csabacsűr” féle globális komplex idő-, bér-, teljesítmény abnormák és állandékok tükrében. (A munkapercekre és a másodpercekre kibontott egyéni munkaterv-javaslat véleményezése.) 3. Egyéb. (Időjárás, Salvus, földrengés, részleges tasakolási eljárások, üvegfödémek, könyvtári pletykák stb.)

IV. Jelenet

Anikó bejelenti a vendégeket. Sorra bejönnek Hintós (Szekeres) kucsmában, bundában, Salvus vizes üveggel, Holós (Varjas) nagyreverses kabátban, modern nyakkendőben, Nemzöröghy (Haraszthy) pipiskedő járással ... Üllő Márk (Kovács Máté) nem jön be

Tátrai: Hát mint vendéglátó gazda – nem mint ülnök, üdvözlöm az elvtársakat. Mielőtt voltaképpen tárgyunkra rátérnénk engedjék meg, hogy mint közismerten udvarias ember, elnézést kérjek a vendéglátás szerény volta miatt. (Az asztalra mutat, melyről időközben a terítőt levették.) Ez minden, amit adni tudok! Én, mit a legrégibb magyar könyvtár vezetője! Kérlek vegyétek figyelembe, hogy nincs reprezentációs alapom!!! Ezt ugye úgy mondják, hogy szűk a vendéglátási keresztmetszetem! Na tessék, kérem szolgáljátok ki magatokat! (Kínálás, evés, ivás, rágyújtás, elhelyezkedés)

Üllő (bejön, kezel, leül): Bocsánat, de nem tudtam hamarabb jönni. Sok az állásom, sok a dolgom! Szótárszerkesztés, Nyíregyházai könyvtárigazgatás, szakmai tanácsadás a kül- és belkereskedelmi minisztériumnak, könyvtári törvényelőkészítés stb., stb. ... – Na, miről van szó?

Tátrai: Ki is az előadó? Gyula, ugye te? Már azt hittem, hogy én, pedig felkészültem! Talán kezd el kérlek, mert kifutunk az időből!

Nemzöröghy (elmondja a babláját, közben már az első mondatok után Tátrai óvatosan felkel, kisömfordál, az ajtóból visszanézve ujját a szája elé teszi).

Hollós: Ami az előttem szóló felszólalásának lényegét illeti, ez egyike a megoldásra váró problémáknak! Mi persze az OSZK-ban már régen foglalkozunk vele! Módszertani osztályunknak ez az egyik súlyponti feladata! De hogy el ne felejtsem, Bruxellesben – talán tudjátok, hogy ott is voltam – bár elkéstem az ülésről, mert a hottentotta küldöttel ebédeltem, akinek jobb híján átadtam a szegedi egyetemi könyvtár legújabb bibliográfiáját „Homérosz textológia a maszek bejárónő számára” – tudjátok el volt tőle ragadtatva, a szingalézek is azt mondták, hogy így kell ezt csinálni, ahogy mi csináljuk ... már mint ahogy a szegediek csinálják! Ugye, a szingalézek csak tudják!

De beszélnünk kellene a hétórás munkanapról is! Álláspontom már ezen a téren is rége kialakult! Alapvető tudományfilozófiai – könyvtártudományi tanulmányomban már régen megírtam: "A könyvtártudomány a könyv (a könyv, nem könyvtár!) társadalmi funkciójának vizsgálatával, e funkciók betöltésére vonatkozó ismeretek rendszerezésével, törvényszerűségeinek megállapításaival s azoknak gyakorlatra támaszkodó elvi-elméleti továbbfejlesztésével foglalkozik." Ebben impliciten benne van ugye a hétórás munkanap. De mint ezt a fizika, a könyvtártudomány elhalásra ítélt segédtudománya erre a figyelmet felhívta, az elvégzett munka időfaktoriális komponensét is figyelembe kell venni. Ebből következik, hogy most már sürgősen véget kell vetni az ország első, legnagyobb egyetlen, páratlan, legkitűnőbb nemzeti könyvtárában a szűk személyzeti keresztszövetnek. Gondoskodni kell e hatalmas, grandiózus, ugrásszerűen fejlődő könyvtár létszámának 348 fővel való felemeléséről! Benne legalább nyolc titkárral! Még így is lehet, hogy lesznek kisebb nehézségek: p. o. A Nemzeti Bibliográfia további 40-43 évet fog késni, de ezen nem lehet segíteni! Szóval a javaslatok ellen nincs kifogásom, de előbb mindent be kell tervezni!

Hintós: Igen, igen ... én tulajdonképpen már régóta gondolkoztam ezen és beszéltem is erről. Meg lehet csinálni. Feltétlenül meg lehet. Persze komplikációk is jönnek hozzá. Érdekes tervezet a hétórás munkanap, de figyelmesen kell foglalkozni ennek könyvtári vetületével. Nekem szerencsére megvannak az összeköttetésem a Tervhivatallal és szívesen állok ebből a szempontból a kartársak rendelkezésére. Közösén kell állást foglalnunk. Lényeg mindenesetre az átszervezés. Enélkül nem megy. Van nekem néhány használható emberem a könyvtárban, akire rá lehet bízni a dolgot.. Ilyen a Kenessey Bálint. De ő még nagyon fiatal és kínaiul tanul, ami alapjában véve helyes. Én úgy oldottam meg a kérdést, hogy a jó decimátorok a titkárságra kerültek, a legjobb felvevők a közönségszolgálathoz, viszont aki ragyogó refenzet tud adni, illetve tudna adni, az a folyóiratkardexet csinálja. Már végrehajtottam tehát két átszervezést, de ha behozzák a hétórás munkanapot, akkor még egy gyökeres átszervezést kell végrehajtani. Ezt követeli a Nemzöröghy elvtárs perspektivikus referátuma is, amelyből azonban teljesen hiányzanak az átszervezésről szóló részek. Ezeket természetesen helyes

megvilágításba kell hozni. És még egy! Gyűjtőköri probléma, igen kimondott gyűjtőköri probléma. A Közgazdaságtudományi Intézetnek a könyvtárhoz való csatolása. Lehet, hogy másutt ez nem probléma, de nálunk enélkül sem a gyűjtőkör nem állapítható meg, sem a 7 órás munkaidő nem vihető dűlőre.

Üllő: A hétórás munkanapot a magam részéről a legmelegebb szeretettel köszöntöm, úgyis mint enciklopédia szerkesztő, úgyis mint könyvtárvezető, úgyis mint tudománypolitikus, úgyis mint ... mint mit tudom én kicsoda, de valami biztos vagyok! Én ezzel kapcsolatban már intézkedtem. Még akkor, amikor még ez a nemes gondolat még titok volt, amikor még senki sem tudott róla, – én már akkor intézkedtem! Bizony! Ilyen vagyok én! Én ennek érdekében átszerveztem az egész nyíregyházi egyetemi könyvtárat! Át én! A pincétől a padlásig! Át én! Az egész guruló futószalagját, az összes üres raktárait! Ez persze nem járt komoly megrázkódtatások nélkül a könyvtári gyárüzem életében. Át kellett szerveznünk az egész üzemet, az üzemszervezést is át kellett szerveznünk. Sőt! Csürynek újra kellett írni a könyvtári gyárüzemi munkafolyamatok szervezéséről írt könyvét is! A részletekben: különösen kifejtett könyvtári szakmunkáknál kellett átszerveznünk a szervezet szervezettségét. Egy példa a sok közül: A padlópasztázás normáját fel kellett emelnünk másodpercenként 15 cm²-ről 17,56 cm²-re. Az ablaktisztítási normát 100.000 m²-ről 129875.765 m²-re (mert nálunk Nyíregyházán egyes munkafajoknál percre, másoknál, az egységes szervezettség érdekében havonta állapítjuk meg a normát). Ja, és hogy el ne felejtsem a címfelvétel normája változatlan maradt, a szakozás normáját és a kölcsönzés normáját, illetve a norma kölcsönzését, akarom mondani a kölcsönzési norma szervezését, illetve a szervezés kölcsönzési normáját nem emeltük fel. Szóval ezért látom én aggályosnak – legalább is könyvtári üzemi szempontból – a hétórás munkanap bevezetését.

Tátrai (Üllő beszédének végén visszajön): Hát ami engem illet, én veszélyesnek, aggályosnak tartom a hétórás munkaidőt. Ugyanígy a kutatónapot is. Mert a kutatónap tulajdonképpen rejtett bérctalás, fizetésemelés, évente egy hónap fizetés nélküli szabadság, de nem tudománypolitika. Hogy teljesítsem én, akarom mondani a könyvtár, mert a könyvtár és én egyek vagyunk, szóval hogy teljesítsük a normát és a tervet, ha az olyan közveszélyes munkakerülők mint Pajkossyné, Tóth, no meg az a

Vértessy hetente egy napot mit tudom én hol töltenek. Hogy cikket írnak? Hogy publikálnak? Mindez nagyon szép dolog, de mindezt ne a könyvtári munkaidőből vegyék el. Adjon az Akadémia kutatónapot a maga pénzéből. Én nem akarok börtönbe kerülni, sem így, sem úgy! Rendelje el a minisztérium írásban, de én azt sem tartom helyesnek.

Üllő: Senkinek nincs nálatok kutatónapja?

Tátrai: Ez nehéz helyzet, ilyen kereken nem lehet megtagadni, mert az Oktatásügyi Közlöny szerint tudományos intézet vagyunk. Meg a **Dümmerth** is rámutasította vagy háromszor az Akadémiát. Mindenesetre azt csinálom, hogy évente kétszer mérges leszek s ilyenkor egy hónapra visszaveszem a kutatónapokat. Ugye jó? Mi? Ez is 16-17 százalék munkaidőnyereség a futószalag javára a közönség érdekében. Ez is valami.

Nemzőröghy. Köszönöm ezeket az igazán értékes hozzászólásokat, amelyek olyan nagyszerűen egészítik ki referátumom hiányait és lényegesen elősegítik a kérdés megoldását.

Hintós: Bocsáss meg, hogy közbevágok, de még valamit hozzá kell tennem az előbb elmondottakhoz. Közben gondolkoztam a dolgon és rájöttem, hogy az egy könyvtáron belüli átszervezés nem oldja meg a problémát. Meg kell kérdezni a nagy könyvtárak közti átszervezést is. Így a budapesti Egyetemi Könyvtárból az egész C szakot hozzánk kell áttenni, a katalógusokkal együtt, mi átadjuk a remotákat az Akadémiának, az összes egyetemi könyvtár szervezze meg a rendszeres referenz cserét. Az Akadémia költözzön át az OSZK épületébe, amely annak amúgy is szűk, az OSZK ossza fel gyűjteményeit az Egyetemi Könyvtár, a Közgazdasági Egyetemi Könyvtár és a Szabó Ervin között, a könyvtárak szolgálati katalógusait közös helyen állítsák fel talán a Múzeum utcai új Műszaki Könyvtári épületben ... ez a pár eszme széles lehetőséget rejt magában, majd részletesen kidolgozom az átszervezés teljes és részletes tervét.

Üllő: Az átszervezést illetően – kérem, csak azt szeretném előjáróban tisztázni, hogy az átszervezés is szervezés! Ha tehát szervezés, akkor én is benne vagyok! Nyakig mégpedig! Ebben mindig! Ebben mindig nyakig! Ebben mindig éppen nyakig! Ha már ebbe a grandiózus átszervezésbe belefogtunk akkor járjunk el kellő megfontoltsággal! Mert ez a fontos kérem, a megfontoltság! Tehát: Budapesten már nem lehet több könyvtárat építeni! Erre már nincs több hely! Példa erre a Széchenyi Könyvtár esete.

Tehát Hajdúhadházán kell felépíteni a III. Nemzeti Könyvtárat. A II. mellé – pont mellé. Akkor aztán meg lehet szervezni a nemzeti tulajdonban lévő anyag szétoztását. Akkor aztán mindent Debrecenbe lehet vinni. Nem kell adni semmit Hollósnak sem, nem is beszélve olyan pitiáner intézményről, mint a pesti Egyetemi Könyvtár. Nem kell adni sem könyvet, sem kéziratot! Az Akadémiai Könyvtár sem lesz akkor érdekes! S ha már minden Hajdúhadházán lesz, akkor újra meg lehet szervezni az anyag szétoztását. Akkor majd kap az Egyetemi Könyvtár is Pesten kéziratot is, talán még ősnymtatványt is. Sőt, akkor az egész Tiszatáji irodalmat át lehet adni az Egyetemi Könyvtárnak! Tájbibliográfiáست!

Hogy ez így helyes, mi sem bizonyítja ékebben, mint a forgalmi statisztikánk! 1953-ban 80.000 látogatónk volt! 1954-ben már 540.000! 1955-ben elértük az egy milliót! Ugye ez már önmagában bizonyítja, hogy Hajdúhadházán kell megszervezni a III. Nemzeti Könyvtárat.

Tátrai: Azt hiszem ezek után nem marad más hátra, mint hogy elkészítsük a gyűjtőköri megoszlásra vonatkozó írásbeli javaslatunkat.

Hollós: De talán ne mi töltsük ezzel a drága időnket. Bízunk rá egy szűkebb bizottságra.

Üllő: Nagyon helyes: Úgy gondolom talán, hogy **Pajkossy**, Csüry, Sebestyén és **Tóth** meg fogna felelni erre a célra.

Tátrai: Végeredményben nagyon könnyű dolguk lesz, mert csak az itt elhangzottakat kell írásban rögzíteni. Ma kedd van, péntekre elkészülhetnek vele. Ezután pedig javaslom, hogy a mai értekezletünket fejezzük be és legközelebbi összeövetelünkön tárgyaljuk meg a kijelölt bizottság jelentésének szövegét.

Szereposztás a következő volt:

Tátrai (Mátrai László Bp. EK-i igazgató): Madár Lajos
Nemzőröghy (Haraszthy Gyula Akad. Kt. ig.): Bruckner János
Hollós (Varjas Béla OSZK ig.): Tóth András
Hintós (Szekeres Pál Közg. EK ig.): Szentmihályi János
Üllő (Kovács Máté Debreceni EK ig.): Szikszay Dénes

SUMMARY

This study is the first try to match together a caricature and its motive. In this case it can know a hundred years old (1865-1965) period of the University Library. It appears, that the librarians criticized their social and official life's anomalies. In the 19th century jokes were founded on rigorous rules of the Library and its conditions' backwardness. In the 20th century a parody appeared in the plays' cabaret scene and humour of the characters, which were performed on the evenings with entertainment programme in the Library. The jokes could be insulting, but if they were good, then them witty helped in unfairnesses' suffering.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Studie ist ein Versuch von der Autorin, das entstandene Karikaturbild mit dessen ursprünglichem Motiv, mit einem Teil der Geschichte der UB Budapest zu verbinden. In diesem Falle eröffnet sich vor den Lesers Augen eine hundertjährige Periode, nämlich die der Geschichte der Universitätsbibliothek von 1865 bis 1965. Es erscheinen die Bibliothekare von anno..., die gesellschaftliche und konkrete Widersprüchlichkeiten ihres Amtslebens kritisieren. Im 19. Jahrhundert dienten vorallem die rigorösen Vorschriften und die mangelnden und dürftigen Amtszustände in der Bibliothek zur Grundlage des Karikierens. Der Humor im 20. Jahrhundert kommt in Kabarettsehnern und in verschiedenen, aktuellen Gelegenheitsparodien zum Ausdruck, die von den Mitarbeitern der UB aus unterschiedlichen Anlässen im Rahmen lustiger Programme vorgespielt wurden. In manchen Fällen mochte der Scherz vielleicht bischen derb oder scharf lauten, mit seinem Humor konnte aber darüberhinweg helfen, was im Alltag schwer oder ungerecht erschien.